

Vapaa! - Fri! –hanke vapaaehtoistoiminnan aseman
edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassa

Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto

10.6.2021

Sisällys

1 Johdanto	3
1.1 Sidosryhmähaastattelujen organisointi.....	3
1.2 Yhteenvedon rakenne	3
2 Vapaaehtoistyö ja sen tekijät	4
2.1 Yleistä	4
2.2 Nuoret.....	5
2.3 Ikäihmiset ja eläkeläiset	7
2.4 Maahanmuuttajat.....	8
2.4.1. Haasteena vapaaehtoistehtävien löytäminen.....	8
2.4.2 Vapaaehtoistoiminnan merkitys kaksisuuntaisen kotoutumisen kannalta.....	9
2.4.3 Ainekset maahanmuuttajien vapaaehtoispolkujen rakentamiseen.....	9
2.5 Tuettu vapaaehtoistyö.....	10
3 Rakenteet vapaaehtoistoiminnan ympärillä	11
3.1 Vapaaehtoistoiminta ja valtakunnallinen näkökulma	11
3.1.1 Lainsäädännölliset esteet	11
3.1.2 Viranomaistieto ja sen saatavuus.....	13
3.1.3 Oikeusministeriön koordinaatiovastuu	14
3.1.4 Vapaaehtoistoiminnan rahoitus	14
3.1.5 Ymmärrys vapaaehtoistoiminnan merkityksestä	15
3.2 Alue- ja paikallistaso	16
3.2.1 Kunnan rakenteet	16
3.2.2 Kunta tilojen tarjoajana	20
3.2.3 Alueelliset ja paikalliset verkostot	21
3.2.4 Verkkoalustat vapaaehtoistehtävien löytämiseen	23
3.3 Vapaaehtoistoimintaa koordinoiva organisaatio	24
3.3.1 Johtamisen ja koordinaation merkitys	24
3.3.2 Ihmisten ajankäytön muutos ja vaikutukset vapaaehtoistoimintaan	25
4 Korona-ajan kokemuksia	26
5 Parhaita käytäntöjä ja malleja	27
5.1 Yleistä	27
5.2 Yhteistyön tekemisen malleja	28
5.3 Vapaaehtoisten esille tuominen ja kiittäminen.....	30

1 Johdanto

1.1 Sidosryhmähaastattelujen organisointi

Vapaa! – Fri! -hankkeen tavoitteena on edistää vapaaehtoistyön asemaa ikääntyvässä yhteiskunnassa. Hanke on käynnistetty ns. alkukartoituksella, joka on toteutettu haastattelemalla keskeisiä sidosryhmiä. Alkukartoituksen tavoitteena on hahmottaa, keihin hankkeen tavoitteet kohdistuvat ja keiden tulisi näin ollen olla myös mukana hankkeen valmistelussa. Alkukartoituksen avulla kartoitetaan lisäksi, mitkä ovat sidosryhmien näkemysten mukaan keskeiset vapaaehtoistoimintaan liittyvät ajankohtaiset haasteet, joihin hankkeessa tulisi keskittyä. Alkukartoituksen tarkoituksena on myös selvittää, onko haastatteluissa esiin nousseisiin teemoihin liittyen käynnissä muita hankkeita, joiden tulokset tulisi huomioida tässä työssä. Alkukartoituksen avulla pyritään myös luomaan alustava käsitys siitä, millä keinoin esiin tulleita haasteita on mahdollista lähteä ratkomaan.

Haastatteluissa kysyttiin sidosryhmien havaintoja vapaaehtoistoimintaan liittyvistä keskeisistä lainsäädännöllisistä, hallinnollisista ja muista haasteista. Haastatteluissa kysyttiin myös erilaisten toimintaympäristön muutosten, kuten väestön ikääntymisen, kansalaisjärjestöjen resurssien ja kaupungistumisen vaikutuksia vapaaehtoistoimintaan. Haastatteluissa pyrittiin hahmottamaan vapaaehtoistyötä tekevien ihmisten moninaisuus ja se, miten vapaaehtoistoiminnan haasteet näyttäytyvät muun muassa eri väestöryhmien välillä. Haastateltavia pyydettiin lisäksi kertomaan erilaisista parhaista käytännöistä, joiden avulla vapaaehtoistoiminnan asemaa tai sen houkuteltavuutta on edistetty. Haastattelurunko löytyy tämän asiakirjan lopusta (liite 2).

Haastattelut toteutettiin 5.2.-30.4.2021 välisenä aikana Teams-etäyhteydellä. Haastattelijana toimi hankkeen hankepääällikkö Sini Lahdenperä, joka teki haastatteluista kirjalliset muistiinpanot. Haastatteluihin osallistui yhteensä 60 henkilöä 45 eri organisaatiosta ympäri Suomea. Haastateltavina oli kansalaisyhteiskunnan toimijoita, kuten kansalaisjärjestöjen edustajia, neljännen sektorin ja asukas yhdistysten edustajia, järjestöfoorumien edustajia, Kuntaliiton edustajia, kuntien edustajia, ministeriöiden virkamiehiä, oppilaitosten ja opintokeskusten edustajia, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja Kirkkohallituksen edustajia sekä tutkijoita. Yhteenvedossa on mukana myös Suomen Kylät ry:n edustajan kautta välitetyt 19 maakunnallisen kyläasiamiehen näkemykset sekä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon vapaaehtoistyön webinaarissa 15.3.2021 seurakuntien esiin tuomat huomiot. Listaus haastatelluista henkilöistä löytyy tämän asiakirjan lopusta (liite 1).

Yhteenvedoon on tiivistetty keskeisimmät haastatteluissa esiin nousseet havainnot siten, että niistä ei voi tunnistaa henkilöä, joka on ne haastatteluissa tuonut esiin. Haastateltujen anonymiteetin suojaamiseksi myös yhteenvedoon sisältyvät suorat lainaukset on valittu siten, että niitä ei voi yhdistää mihinkään tiettyyn tapaukseen tai toimintaan.

1.2 Yhteenvedon rakenne

Yhteenvedo on jaettu siten, että sen ensimmäisessä osiossa kuvataan haastatteluissa esiin nousseita, eri vapaaehtoisten ryhmiä koskevia havaintoja (luku 2). Yhteenvedon keskiosassa puolestaan tarkastellaan erilaisia vapaaehtoistoimintaa koskevia haasteita suhteessa yhteiskunnan eri rakenteisiin (luku 3). Luku on jaettu sen mukaan, kohdistuvatko rakenteelliset havainnot pääasiassa valtakunnallisiin, alueellisiin/paikallisiin vai organisaation sisäisiin rakenteisiin. Luvussa 4 on kuvattu erityisesti koronaepidemiaan liittyviä havaintoja ja luvussa 5 on esitelty haastatteluissa esiin nousseita parhaita käytäntöjä, joita ei ole mainittu aikaisempien lukujen yhteydessä.

2 Vapaaehtoistyö ja sen tekijät

2.1 Yleistä

Haastatteluissa nousi vahvasti esiin kuva vapaaehtoiskentän ja siellä toimivien henkilöiden moninaisuudesta. Vapaaehtoistoimintaan kohdistuvat haasteet ja kehittämistoimet näyttäytyivätkin osittain erilaisina riippuen siitä, tarkastellaanko vapaaehtoisia ryhmänä esimerkiksi iän, yhteiskunnallisen aseman, sukupuolen, kielitaidon, kulttuuritaustan tai vaikkapa henkilön vammaisuuden perusteella. Alla olevissa jaksoissa 2.2-2.5 on tarkasteltu nuorten, ikäihmisten, maahanmuuttajien ja erilaisen tuen tarpeessa olevien henkilöiden asemaa vapaaehtoistyön tekijöinä.

Haastatteluissa pohdittiin paljon myös sitä, mitä käsitteellä vapaaehtoistyö ylipäänsä tarkoitetaan. Haastatteluissa nousi muun muassa esiin, että vapaaehtoistyön käsite palvelee sellaisia organisaatioita, joilla on sekä palkallisia että palkattomia työntekijöitä erottamalla nämä toisistaan. Esimerkiksi kaupunkiaktivistit tai muut vapaata kansalaistoimintaa tekevät eivät välttämättä kuitenkaan identifioitu tähän maailmaan. Samoin tuotiin esiin, että naapuriapu ei ole välttämättä suoraan vapaaehtoistyötä, vaan se on enemmänkin kansalaistaitoa, hyvää kansalaisuutta.

Haastatteluissa kuitenkin katsottiin, että myös erilaista vapaata kansalaistoimintaa tulisi tarkastella hankkeessa yhtenä vapaaehtoistoinnin muotona. Vapaana kansalaistoimintana pidettiin haastatteluissa erilaista talkootyötä, kylissä tapahtuvaa vapaaehtois pohjalta tehtävää moninaista yhteisöllistä toimintaa ja palveluiden tuottamista, kaupunkiaktivismia ja muun muassa järjestö rakenteiden ulkopuolella tapahtuvaa pop up – vapaaehtoisuutta. Esiin tuotiin näkemys, että perinteinen vapaaehtoistoiminta hakee aktiiveja organisaation itsensä toivomiin ja asettamiin tehtäviin, kun taas vapaa kansalaistoiminta tai ns. neljännen sektorin tyyppinen vapaaehtoistoiminta on omaehtoista aktivismia, jota tehdään juuri sen aikaa kuin itseä kiinnostaa ja itse valitussa porukassa.

Yhteisöllisen kansalaistoiminnan tekemiseen liitettiin selvästi rajattu ja nopea toiminta erotuksena kolmannen sektorin tekemään pitkäjänteiseen työhön. Haastatteluissa pohdittiinkin, että samalla kun järjestöjen rakenteissa toimiva vapaaehtoiskentästä on ammattimaistunut, sen rinnalle on syntynyt vapaampaa toimintaa, jota ennalta määrättyt vastuut ja ns. laatustandardit eivät samalla tapaa rajoita.

Lisäksi haastatteluissa puhutti paljon se, että vapaaehtoistyön määritelmään vaikuttaa Suomessa sisältyvän tietty ei-ammattimaisuuden vaatimus (kts. tarkemmin luku 3.1.1 ja lainsäädännölliset esteet). Tähän liittyen pohdittiin myös vapaaehtoistyön ja kokemustoiminnan välistä eroa. Esiin tuli, että ainakin osa kokemustoimintaa organisoivista tahoista pyrkii selventämään kokemustoiminnan käsitettä, yhdenmukaistamaan tehtävän sisältöä ja liittämään tehtävään vaatimuksen koulutautumisesta ja palkallisuudesta. Jotkut haastateltavat toivat esiin, että monissa keskusteluissa vapaaehtoistyö tunnutaan yhdistävän vain sote-alaan, vaikka vapaaehtoistyötä tehdään paljon myös muualla. Vapaaehtoistyön määritelmän selkeyttäminen valtakunnallisesti olisi haastateltavien mukaan heidän työnsä kannalta tarpeellista. Selkeämmän määritelmän katsottiin muun muassa luovan Suomeen yhtenäistä vapaaehtoistoiminnan pohjaa, jonka avulla eri yhteyksissä tiedettäisiin, puhutaanko samasta asiasta. Kaikki eivät kuitenkaan olleet samaa mieltä määrittelyn tarpeellisuudesta hankkeessa tavoiteltavan lopputuloksen kannalta.

”Käsittekysymys on herkullinen. Siihen liittyy asian mahdollisuus, kun toiminnan, jonka pitäisi rakentua alhaalta ylös ja edustaa luovuutta ja olla vapaata ja muuta kuin viranomaissektorin toiminta. Miten yhdistää nämä, että rakenteita rakastava ja tuottava yhteiskunta ei rajoittaisi sitä vapaata kenttää, mutta sen sijaan mahdollistaisi ja tukisi sitä. Kehittämishankkeissa ei olisi tuotoksena se, että olisi määritelmiä ja kriteerejä. Käsittekysymys on samaan aikaan haastavaa ja kiehtovaa ja välttämätöntä.”

Monet haastateltavat pitivät tärkeänä, että hankkeessa mietittäisiin huolella, mitä vapaaehtoistyön vakiinnuttamisella ikääntyvässä yhteiskunnassa halutaan edistää. Esiin nousi muun muassa varautunut suhtautuminen siihen, että itsenäiseksi tavoitteeksi asetettaisiin vapaaehtoistyöntekijöiden määrän lisääminen esimerkiksi 10 000 vapaaehtoisella. Sen sijaan tarpeellista olisi pohtia, millaista yhteiskuntaa vapaaehtoistoiminnan avulla halutaan rakentaa. Vaihtoehtoisina tavoitteina nähtiin esimerkiksi yhteisöllisyyden lisääminen, rikollisuuden vähentäminen, syrjäytymisvaarassa olevien nuorten auttaminen ja ikäihmisten hyvinvoinnin edistäminen yksinäisyyttä vähentämällä.

Useat haastateltavat hahmottivat vapaaehtoistyön sisältöä erilaisen auttamisen, hyvän tekemisen ja yhteisöstä välittäminen kautta. Vapaaehtoistyö nähtiin lisäksi myös vaikuttamisena siihen, minkälaista yhteiskuntaa halutaan olla rakentamassa.

”Vapaaehtoistyö on vapaaehtoista, palkatonta osallistumista ihmisten tai toisten asioiden edistämiseen.”

Vapaaehtoistyötä tehdään monipuolisesti eri organisaatioissa sekä organisaatorakenteiden ulkopuolella. Vapaaehtoisena toimitaan muun muassa kokemusasiantuntijana, vertaisryhmän vetäjänä, ystävänä ja tukihenkilönä, ulkoiluapuna, digitukena, erilaisissa rooleissa hankeavustajana, mentorina, viestintävastaavana, kriisipuhelin- tai kriisichatti-yhteyshenkilönä, retkien järjestäjänä, apuna pelastustehtävissä ja hälytystoimissa, koulutusvastaavana sekä talkooapuna esimerkiksi ympäristön hoidossa.

Myös seurakunnissa ja kunnissa on omaa vapaaehtoistoimintaa. Kuntien osalta kyse on kuitenkin lähinnä isommissa kaupungeissa muodostuneesta käytännöstä ja pienemmissä kunnissa omien vapaaehtoisten koordinointi ei vaikuttanut olevan kovin yleistä. Kuntien vapaaehtoisia koordinoi vapaaehtoistoiminnan koordinaattori, jonka tehtäviin kuului ainakin vapaaehtoisten rekrytointi ja erilaisten vastuukysymysten, kuten vakuutusten ja sopimusasioiden hoitaminen vapaaehtoistoimintaan liittyen. Myös niissä kunnissa, joissa ei ole omia vapaaehtoisia, oli mietitty mahdollisuutta omien vapaaehtoisten koordinoimiseen, esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten tukena toimimiseen. Useampi kunnan edustaja toi kuitenkin esiin, että pohdinnat omista vapaaehtoisista olivat kaatunut erilaisten hankaliksi muodostuneiden vastuukysymysten miettimiseen. Lähtökohtaisesti haastatteluissa ei noussut esiin yrityksissä tehtävä vapaaehtoistyö. Esiin tuotiin kuitenkin ajatus siitä, että järjestöillä on jatkuva paine kehittää toimintaansa liiketoiminnan suuntaan ja kiinnostavaa olisi pohtia, mitä vapaaehtoistoiminta tarkoittaisi esimerkiksi yhteiskunnallisissa yrityksissä. Useammassa haastattelussa pohdittiin, miten yritysten ja järjestöjen välille voisi kehittää vapaaehtoistyöhön liittyvää yhteistyötä.

2.2 Nuoret

Nuorten vapaaehtoistoimintaan osallistumisen edistäminen nähtiin erityisen tärkeänä johtuen yhteiskunnan ja tätä kautta myös järjestösektorin ikääntymisestä ja kasvavasta jäsenpulasta. Monissa haastatteluissa tuotiin esiin havainto siitä, että nuoret eivät tunnu olevan samalla tavalla kiinnostuneita järjestötyöstä ja perinteisestä hallitustyöstä.

”Nuoret eivät ole sillä tavalla sitoutuneita perinteiseen toimintaan vaan ne tulee mukaan tekemiseen ja tapahtumien kautta. Ne eivät sitoudu samalla tavalla, eivätkä ole halukkaita lähtemään yhdistystoimintaan liittyvään byrokraatiaan.”

Toisaalta tuotiin esiin, että vaikka perinteinen järjestötyö ei välttämättä kiinnosta nuoria samalla tavalla, ei se tarkoita sitä, että nuoret eivät olisi ylipäänsä kiinnostuneita hyvän tekemisestä. Haastateltavat painottivat, että on tärkeää tunnistaa nuorten kiinnostus ja omat tavat toimia yhteisen hyvän eteen.

”Onko nyt itseisarvo se, että organisaatio säilyy vai onko itseisarvo se, että tehdään vapaaehtoistyötä?”

Haastatteluissa todettiin, että on tärkeää tunnistaa ja ottaa vakavasti ne keinot, joiden kautta nuoret näkevät itsensä tässä maailmassa ja joiden avulla he pyrkivät omaehtoisesti vaikuttamaan asioihin. Lisäksi esiin tuotiin, että aktiivisten nuorten toimintaa ei aina välttämättä tueta, kun etsitään keinoja saada ei-osallistuvien ääni kuuluviin.

”Kaupungissa näkyy sellaista suhtautumista, että eihän me näiden aktiivinuorten kanssa toimimiseen voida käyttää aikaa, vaan pitää huolehtia niistä, jotka ei osallistu. Miten sitten ruokitaan sitä, että se mitä on jo lähdetty tekemään, kantaisi eteenpäin?”.

Haastatteluissa tuotiin esiin, että nuoria voisi kiinnostaa erityisesti se, miten vapaaehtoistyö voi auttaa työllistymisessä. Esiin nousi, että vapaaehtoistyössä hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittämistä muun muassa yhtenäisen kansallisen osaamismerkistön kautta tehdään parhaillaan osaamiskeskus Kentaurissa. Monet järjestöt ovat ottaneet mainitun osaamismerkistön käyttöönsä.

Teknologinen kehitys linkitettiin järjestön mahdollisuuksiin saada nuoria mukaan toimintaan. Esiin tuotiin näkemys, että jos järjestöt eivät pysy mukana meneillään olevassa digiloikassa, voi järjestöjen houkuttelevuus nuorten silmissä kärsiä. Monet järjestöt tunnustivat toiminnassaan hallinnon tuomaa jähmeyttä, joka ei voi kilpailla ketteryydessä neljännen sektorin kanssa. Ketterän toiminnan ja teknologian hyödyntämisen toiminnassa katsottiinkin vetoavan moneen nuoreen. Esiin tuotiin, että järjestöissä monet yksittäiset hankkeet ovat voineet edetä vapaaehtoisvoimin todella nopeasti, mutta sen jälkeen on havaittu tarve rakenteille, jotta toiminta kantaisi pidemmälle. Yhdistysrakenteelle nähtiinkin olevan paikkansa, ja sen lisäksi ajankohtainen pohdinnan aihe järjestöille on toiminnan muuttaminen ketterämmäksi.

Haastatteluissa pohdittiin myös valtion ja koulutusjärjestelmän roolia nuorten innostamisessa. Monet katsoivat, että kouluissa olisi tärkeä tuoda enemmän esiin muun muassa sitä, miten vähäosaisia voidaan auttaa. Tutkimusten mukaan oppilaitoksessa vapaaehtoistoimintaan osallistunut nuori osallistuu vapaaehtoistoimintaan muita todennäköisemmin myös valmistumisen jälkeen.

”Kun otetaan huomioon kaikki ne hyvät vaikutukset, jotka yhteiskunta saa siitä, että nuorella on sosiaalista pääomaa, verkostoja ja osaaminen kasvaa, niin tällaisen kehittämistyön edistäminen on hyödyllistä myös yhteiskunnalle.”

Haastatteluissa korostui myös pohdinta siitä, onko nuorilla riittävästi tietoa, miten vapaaehtoistyötä voi tehdä ja mitä hyötyjä siitä voi saada. Haastatteluissa pidettiin tärkeänä, että opintojen kautta on mahdollisuus tutustua vapaaehtoisuuteen. Esiin tuotiin myös idea ylioppilaskuntien, opiskelijakuntien ja opiskelijajärjestöjen toiminnan linkittämistä tiiviimmin yhteen alueen järjestöjen kanssa. Myös ala- ja yläkouluikäisten tulisi päästä tutustumaan vapaaehtoistoimintaan ja oppia sen merkityksestä yhteiskunnassa. Monet haastateltavat olivat luoneet juuret vapaaehtoistoimintaan tai muuhun kansalaisyhteiskuntatoimintaan jo nuorena. Järjestötoiminnan katsottiinkin olevan jossain määrin ”perinnöllistä”: siihen kasvetaan, että tekemällä hyvää muille, tekee hyvää myös itselle.

Haastatteluissa pohdittiin myös nuoren mahdollisuuksia siirtyä autettavan roolista auttajajan rooliin. Siirtymä tuen saajasta tuen antajaksi voi olla suuri muutos nuorelle ja siirtymä aikuisen rooliin voi viedä aikaa. Haastateltavien mukaan tämä kannattaakin huomioida nuorten vapaaehtoisten rekrytoimisessa. Nuorelle ei voida antaa samaa vastuuta kuin aikuisille. Nuorten vapaaehtoisten kanssa toimiessa on erityisen tärkeää huolehtia, että nuorelle tarjotaan tukea ja perehdyttämistä, jotta aiemman kokemuksen puute ei muodostu esteeksi osallistumaan motivoituneille nuorille. Monia myös huolesti korona-ajan vaikutus nuoriin, sillä rajoitusten aikana nuorille ei ole voitu tarjota mielenkiintoista tekemistä.

2.3 Ikäihmiset ja eläkeläiset

Monet haastateltavat toivat esiin, että ikäihmiset ovat tunnettuja aktiivisesta osallistumisestaan järjestötyöhön ja erilaisiin vapaaehtoistehtäviin. Pienillä paikkakunnilla on jopa tyypillistä, että samat aktiiviset henkilöt toimivat monessa järjestössä. Haasteeksi nähtiin monessa järjestössä se, että aktiiviset vapaaehtoiset alkavat ikääntyä ja aktiivisten toiminnassa mukana olevien henkilöiden määrä alkaa vähentyä. Esimerkiksi perinteisten potilasjärjestöjen jäsenistön keski-ikä on jo noin 75 vuotta valtakunnallisissa järjestöissä. Haastatteluista nousikin voimakkaasti esiin huoli siitä, mitä tällaisille perinteisemmille vapaaehtoistoiminnan muodoille tapahtuu, jos nuoria ei saada mukaan vanheneviin yhdistyksiin. Erityisesti maaseudulla on paljon pieniä ja vanhoin voimin pyöriviä järjestöjä, joihin on ollut vaikea löytää uusia vastuunkantajia. Vaaraksi nähtiin, että alueilla, joissa toiminta on hiipunut ja väki vanhentunut, ei jakseta enää lähteä uusiin hanke- ja rahoitushakuihin ja toiminta lakkaa kokonaan. Haasteena ei ole niinkään vanhemman sukupolven pysyminen mukana toiminnassa, vaan sukupolvenvaihdoksen miettiminen. Tätä ajattelua on vielä korostanut korona-tilanne, kun riskiryhmien osallistuminen toimintaan ei ole onnistunut samalla tavalla kuin ennen.

”Suomessa on valtavasti järjestöjä, joita tehdään vaparivoimin ja nyt niille ei tunnu löytyvän jatkajia.”

Koronaepidemian aikana tapahtunut digiloikka on vaikuttanut iäkkäämpien mahdollisuuksiin osallistua vapaaehtoistoimintaan, sillä monen digitaadoissa ja -välineissä on puutteita (lisää korona-ajan kokemuksista luvussa 4). Erilaiset mukautetut viestintäkeinot niille henkilöille, jotka eivät osaa tai halua käyttää digitaalisia kanavia, vievät paljon työaika ja tämä voi myös vaikuttaa järjestöjen halukkuuteen ottaa digitaidottomia henkilöitä mukaan vapaaehtoisiksi.

lääkäiden koulutustaso on kuitenkin huippua Euroopan tasolla, ja vapaaehtoisille on lähtökohtaisesti mahdollista antaa kognitiivisesti yhä vaativampia tehtäviä. Eläkeläiset, jotka ovat tottuneet tekemään ammatissaan vaativia tehtäviä, kaipaavat myös vapaaehtoistoiminnalta ”aivotyötä”, ja vanhasta ammatista haetaan yhteisöä myös työelämän jälkeen. Monet eläkeikäiset kaipaavat vapaaehtoistyöltä riittävästi haastetta ja mielenkiintoa, ja heidän osaamisestaan ja kokemuksestaan voi olla iso hyöty järjestöille.

”Ikäihmisiä ei kiinnosta kiikkustuolihommat vaan pitää olla rock’n rollia”.

Kuten muillekin ryhmille, myös ikääntyneille olisi tärkeää osallistua toimintaan ensisijaisesti toimijoina eikä autettavina. lääkäiden ihmisten omia panoksia tulisikin tehdä näkyväksi: yksilöllä voi olla paljon voimavaroja, vaikka elämässä olisi tapahtunut menetyksiä.

Toisaalta pohdittiin, miten eläkkeelle siirtyneet seniorit, jotka eivät ole mukana vapaaehtoistoiminnassa, saataisiin osallistumaan vapaaehtoistoimintaan. Haastateltujen kokemuksen mukaan monet eläkkeelle jääneet tulevat mukaan toimintaan vasta muutaman eläkevuoden jälkeen, kun elämään kaivataan taas enemmän sisältöä. Ideana nousi esiin eläkkeelle pian jäämässä oleville työpaikoilla järjestettävät infotilaisuudet, joissa esiteltäisiin vapaaehtoistyön mahdollisuuksia. Tällaisia tilaisuuksia on järjestetty muun muassa Oulun kaupungin työntekijöille.

Lisäksi haastatteluissa korostui ikääntyneiden osalta liikkumisen haaste. Kaupungissa liikkuminen onnistuu helposti julkisen liikenteen avulla, mutta maaseudulla vapaaehtoistoimintaan osallistumisen tai vapaaehtoisuuden kautta saadun avun vastaanottamisen kynnyskysymykseksi saattaa muodostua pitkät välimatkat ja liikkumisen haasteet. Esiin tuotiinkin, että tarvittaisiin avustavia henkilöitä ja palveluja (muun muassa kuljetuksia), jotta mahdollistetaan ikääntyneiden osallistuminen. Kulkemiseen tarvittavan infrastruktuurin puuttuminen maakunnista nähtiinkin ihmisiä voimakkaasti eriarvoistavana seikkana. Toisaalta digitalisaation tuomat mahdollisuudet nähtiin hyvänä työkaluna auttaa myös pidemmän matkan päässä olevia.

Haastatteluissa nousi ideoita siitä, miten ikäihmisten roolia vapaaehtoistoiminnassa voisi vielä vahvistaa. Esiin tuotiin, että koska ensihoito kuormittuu iäkkäiden puheluista, vapaaehtoisten avulla voitaisiin organisoida vanhusten kriisipuhelin. Lisäksi pohdittiin, voisivatko ikäihmiset olla kouluissa opettajien ja lasten tukena, ja miten tällaista toimintaa organisoitaisiin siten, että se ei kuormita kouluja ja opettajia. Esiin nousi myös idea ja kehitteillä oleva työ, jossa terveysalan ammattilaiset ohjaisivat ikäihmisiä lähetteen kautta mielekkäisiin vapaaehtoistehtäviin.

2.4 Maahanmuuttajat

2.4.1. Haasteena vapaaehtoistehtävien löytäminen

Eri puolelta Suomea nousi esiin havaintoja siitä, että maahanmuuttajataustaisten henkilöiden on vaikea päästä tekemään vapaaehtoistyötä Suomessa. Havainnot perustuivat maahanmuuttajien kanssa työskentelevien henkilöiden omiin havaintoihin. Kaikista esimerkeistä nousi esiin sama huomio: maahanmuuttajille löytyi vain murto-osa niistä vapaaehtoistyöpaikoista, mitä kantasuomalaisille oli tarjolla. Haastatteluissa tunnistettiin, että syyt ongelmaan ovat moninaisia ja liittyvät muun muassa tiedon puutteeseen, asenteisiin, kielitaitoon, osaamiseen sekä myös organisaation sisäisiin rakenteisiin. Yhdessä esimerkissä kunta oli tarjonnut järjestöille ns. ”saattaen menetelmää”, jossa vastaanottava järjestö olisi saanut ulkopuolisen henkilön auttamaan maahanmuuttajan vapaaehtoistehtävissä alkuun. Tästä huolimatta kiinnostuneita järjestöjä löytyi vähän. Monien järjestöjen ja kuntien edustajat toivat myös esiin, että heidän toiminnassaan on vähän tai ei lainkaan maahanmuuttajataustaisia henkilöitä mukana.

Haastatteluissa nousi esiin, että järjestöt toteavat vapaaehtoistehtäviä etsiville maahanmuuttajataustaisille huomattavan usein, että heillä ei ole toiminnassa monikulttuurisuusnäkökulmaa ja näin ollen sopivia vapaaehtoispaikkoja ei ole tarjolla. Haastatteluissa todettiin, että monissa järjestöissä toisin sanoen tunnutaan ajattelevan, että järjestössä pitäisi olla erikseen monikulttuurisuusnäkökulma maahanmuuttajataustaisille, vaikka vapaaehtoistehtäviä etsivä henkilö ei olisi ilmoittanut olevansa kiinnostunut monikulttuurisuustyöstä. Vastaavasti on huomattu, että kantasuomalaiset eivät hakeudu samalla tavalla monikulttuurisuustehtäviin, koska usein kantasuomalaiset ovat siinä käsityksessä, että toiminnassa haetaan nimenomaan monikulttuurista osaajaa, vaikka todellisuudessa kantasuomalaisia toivottaisiin enemmän mukaan monikulttuurisuustoimintaan.

Myös kielitaito on yksi tekijä ongelman taustalla. Esiin nostettiin, että ei-suomenkielisten on vaikea löytää Suomesta vapaaehtoistehtäviä, vaikka kyseessä olisi korkeasti koulutettu tai vahvaa järjestöosaamista omaava henkilö. Esimerkiksi Familia ry:n ja Helsingin kaupungin yhteisessä hankkeessa korkeakoulutetuilta maahanmuuttajataustaisilta henkilöiltä (14 osallistujaa) kysyttiin vapaamuotoisella kyselyllä, mikä on heidän mielestään suurin haaste päästä tekemään vapaaehtoistehtäviä Suomessa. Suurin osa vastasi kielikysymyksen olevan suurin ongelma. Kielitaito muodostuu ongelmaksi ainakin sitä kautta, että Suomessa ei ole saatavissa tietoa vapaaehtoistehtävistä pääsääntöisesti muulla kuin suomen kielellä. Lisäksi vapaaehtoistyöhön perehdytys ja järjestössä työskentely tapahtuu pääasiallisesti suomeksi. Haastatteluissa pohdittiin, onko järjestöissä riittävästi ymmärretty, että monissa tehtävissä kielitaidon ei tarvitse olla täydellistä ja myös kantasuomalaiset voivat helpottaa suomen kielen käyttöä monin tavoin omassa toiminnassaan.

Eri kielillä toimiminen edellyttää lisäpanosta järjestön vapaaehtoistoiminnan koordinoinnilta. Koska järjestöt toimivat suomalaisessa ympäristössä eivätkä maahanmuuttajat alussa tunne suomalaista yhteiskuntaa samalla tavalla kuin kantasuomalaiset (jotka voivat toimia itsenäisemmin monissa tehtävissä), tulee maahanmuuttajille pystyä tarjoamaan eri tavalla tukea vapaaehtoistehtävien hoitamiseen. Toisaalta haastateltavat korostivat, että ei-suomenkielisten vapaaehtoisten ottaminen mukaan ei tarkoita kuitenkaan sitä, että koko toiminnan pitäisi tapahtua esimerkiksi englanniksi. Riittävää on, että toiminnassa mietitään vapaaehtoistehtävien saavutettavuus myös muille kuin erittäin hyvää suomea puhuville.

Haastateltavat toivat esiin havainneensa, että vapaaehtoistyö on tuntematon konsepti monista kulttuureista tuleville. Selkokielinen määrittely, että vapaaehtoistyö on työtä josta ei makseta palkkaa, ei riitä houkuttimeksi, koska tällöin vapaaehtoistyön liittyy vain veloitteeseen tehdä työtä. Eräässä vapaaehtoistyötä esittelevässä tilaisuudessa maahanmuuttajat olivat esimerkiksi luulleet osallistuvansa työnhakumessuille. Eteen on tullut myös tilanteita, joissa maahanmuuttajat ymmärtävät, että isot kansainväliset järjestöt kuten SPR ja UNICEF voivat tarjota vapaaehtoistyötä, mutta esimerkit vapaaehtoistyöstä, jossa vierailaan ikäihmisen kotona tai toimitaan ulkoiluapuna ovat herättäneet ihmetystä.

2.4.2 Vapaaehtoistoiminnan merkitys kaksisuuntaisen kotoutumisen kannalta

Haastateltavat toivat esiin tekemiään havaintojaan siitä, minkälaisia konkreettisia hyötyjä maahanmuuttajat olivat vapaaehtoistyön tekemisestä saaneet. Vapaaehtoistehtävissä toimiminen oli ensinnäkin kasvattanut vapaaehtoisten sosiaalisia verkostoja ja sosiaalinen verkostoituminen oli puolestaan voinut vaikuttaa myönteisesti henkilön työllistymiseen tai opintojen löytämiseen. Joskus vapaaehtoistyötä tehnyt henkilö oli löytänyt samasta organisaatiosta myöhemmin työpaikan. Verkostojen kautta voi saada hyviä kontakteja, mutta myös oppia ylipäänsä siitä, minkälaisia työpaikkoja Suomessa on olemassa. Samalla vapaaehtoistyön tekeminen lisää tunnetta yhteiskuntaan kuulumisesta, kun itsevarmuus omista taidoista ja eri tilanteissa toimimisesta kasvaa.

Lisäksi nostettiin esiin, että vapaaehtoistyön kautta maahanmuuttajan osaamista voidaan tunnustaa, erityisesti jos osaaminen on hankittu muita kuin virallisia väyliä kautta. Samalla maahanmuuttaja voi itse tulla tietoiseksi, että hänellä on tietynlaista osaamista ja siitä on hyötyä esimerkiksi tietyissä opinnoissa tai ammateissa. Vapaaehtoistyön kautta monella on mahdollisuus saada ensimmäinen kokemus toimimisesta suomalaisessa organisaatiossa, mitä työnantajat arvostavat.

”Monet [maahanmuuttajat] sanoo [vapaaehtoistoimintaan lähtemiselle] perusteeksi sen, että kun ei voi vielä hakea työtä tai halutaan oppia suomea, mutta suurin on se, että kaivataan verkostoja. Kaikki haluaa oman yhteisön ja haluaa tuntea kuuluvansa tänne.”

Toisaalta vapaaehtoistyön tekeminen ja etsiminen voi olla maahanmuuttajataustaisille verrattain raskasta. Työnhaku vie jatkuvasti voimia, tai vapaa-aikaa voi olla vain vähän työnteon tai opiskelujen vuoksi. Samalla kun opetellaan kieltä ja kulttuuria ja hankitaan ystäviä, voimavarat voivat olla vähissä. Koska maahanmuuttajataustaisten on vaikeampi Suomessa päästä työelämään, voimavarat halutaan luonnollisesti kohdistaa palkkatyön etsimiseen. Haastateltavat näkivätkin erittäin tärkeänä, että vapaaehtoistyön merkityksestä kotoutumista ja työnsaantimahdollisuuksia edistävänä tekijänä puhuttaisiin enemmän.

Vapaaehtoistyö on tärkeä kaksisuuntaisen kotoutumisen keino, sillä myös kantasuomalaiset pääsevät tutustumaan vapaaehtoistoiminnan kautta maahanmuuttajiin yhteisen tekemisen merkeissä. Vapaaehtoistymämahdollisuuksien edistämisen nähtiinkin linkittyvän myös rasismien ja polarisoitumisen ehkäisemiseen. Haastatteluissa todettiin, että kotouttamiskursseilla olisi tärkeää olla linkkejä järjestöjen tai muuta kautta tehtävään vapaaehtoistyöhön. TE-toimistolla tai muulla kotouttamistoiminnasta vastaavalla tulisi olla osaamista siitä, miten erilaista osaamista voitaisiin tunnustaa ja miten henkilö voitaisiin saattaa yhteen esimerkiksi paikallisen järjestön kanssa osaamisen kehittämiseksi. Maahanmuuttajien vapaaehtoistymämahdollisuuksien edistäminen voisi olla yksi keino saada järjestöihin uusia toimijoita.

2.4.3 Ainekset maahanmuuttajien vapaaehtoispolkujen rakentamiseen

Kuten kaikkien vapaaehtoisten kohdalla, myös maahanmuuttajien kohdalla pitäisi ymmärtää, mikä motivoi yksilöä mukaan vapaaehtoistoimintaan. Yhdistystoiminta, jossa on vakiintuneet rakenteet, ei välttämättä

aina jouta ja anna tilaa vapaaehtoisen omille kiinnostuksen kohteille. Esimerkiksi maahanmuuttajanuorelle voi olla iso kynnys lähteä yksin valtaväestön värittämän yhdistyksen toimintaan mukaan.

Monet vapaaehtoistyötä tarjoavien organisaatioiden edustajat olivatkin tunnistaneet kehittämisen kohteeksi oman näkökulmansa sen suhteen, miten maahanmuuttajat tulisi nähdä vapaaehtoistyön kehikossa enemmän auttajan kuin autettavan roolissa. Auttajan roolin nähtiin olevan huomattavasti hedelmällisempi näkökulma toimintaan mukaan tulijalle. Haastatteluissa myös pohdittiin, miten polkua autettavasta auttajaksi voitaisiin omassa organisaatiossa kehittää. Useassa organisaatiossa onkin parhaillaan käynnissä pohdintaa siitä, miten toimintaan saataisiin lisää eritaustaisia ihmisiä.

Monet haastateltavat katsoivat, että järjestöissä tarvittaisiin sillanrakentajia ja kynnyksen madaltajia helpottamaan erilaisiksi koettujen ihmisten liittymistä vapaaehtoisryhmiin. Esimerkiksi maahanmuuttajien saattamista järjestön toimintaan voisi mieltä keinona, jotta järjestöt pääsisivät alkuun uuden käytännön kanssa. Lisäksi tuotiin esiin näkemys, että järjestöille olisi hyödyllistä saada valmennusta siihen, miten maahanmuuttajat otetaan toimintaan vastaan. Monia toimijoita tuntuikin jännittävän, miten erilaisiksi koettujen ihmisten mukaan ottaminen onnistuu. Asiaa voisi edistää, jos järjestöille tarjottaisiin enemmän tukea ja ohjausta siitä, miksi kannattaa ottaa toimintaan erilaisista taustoista tulevia ihmisiä. Myös maahanmuuttajataustaisten henkilöiden rekrytoinnin tueksi kaivattiin kulttuurisensitiivisiä tapoja eri taustoista tulevien ihmisten huomioimiseksi.

2.5 Tuettu vapaaehtoistyö

Haastatteluissa tuetulla vapaaehtoistoiminnalla tarkoitettiin laajasti erilaisia vapaaehtoistyön muotoja, joissa vapaaehtoistyöntekijälle tarjotaan tavallista enemmän tukea vapaaehtotehtävistä suoriutumiseen tai saattamista vapaaehtoistyön löytämiseen ja sen aloittamiseen. Tuetun vapaaehtoistoiminnan alla puhuttiin ainakin vammaisten, pitkäaikaistyöttömien, maahanmuuttajien ja pitkäaikaissairaiden ja esimerkiksi päihdekuntoutujien tekemästä vapaaehtoistyöstä.

Tuetun vapaaehtoistoiminnan malli ei ollut käytössä kuin muutaman haastateltavan organisaatiossa. Syynä tähän pidettiin sitä, että toiminta vaatii tavallista vapaaehtoistoimintaa enemmän henkilöresurssia, jota ei ole saatavilla. Tuettua vapaaehtoistoimintaa pidettiin yhteiskunnallisesti merkittävänä asiana ja monet tunnistivat, että sen tueksi on olemassa myös oppaita ja malleja, jotka kannustavat toimintaan. Toiminnan aloittaminen vaatii kuitenkin suunnittelua, kouluttamista ja koordinaatiota ja tätä pitäisi voida rahoittaa. Tällä hetkellä tuettuun vapaaehtoistoimintaan ei ole olemassa omaa rahoitusta ja valtionavustusten osalta vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuutta esimerkiksi mitataan vapaaehtoisten määrän perusteella. Nykyinen rahoitusmalli ei näin ollen ollen kannusta tuetun vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen.

Tuetussa vapaaehtoistoiminnassa on haastateltujen mukaan valtava potentiaali, sillä eritaustaisten ihmisten kykyjä hahmottamalla ja pieniäkin voimavaroja valjastamalla voidaan tehdä merkittäviä tekoja. Haastatellut kuitenkin kohtaavat toiminnassaan paljon vanhakantaista ajattelua, jossa haasteita elämässään kohtaava ihminen tulkitaan toiminnan kohteeksi ja avuntarvitsijaksi, vaikka henkilölle itselleen hedelmällisempää olisi nähdä hänet hyvän tekijänä ja avun tarjoajana. Esimerkiksi päihde- tai vankilatyössä vapaaehtoisen omakohtainen kokemus on merkittävä hyöty, sillä parhaimmillaan henkilöllä on aiheesta sellaista ymmärrystä, joka auttaa ongelman kanssa eläviä henkilöitä.

Haastatteluissa tunnistettiin, että hyväosaiset ja koulutetut osallistuvat enemmän vapaaehtoistoimintaan, mutta myös vastaanottavat enemmän epävirallista apua kuin vähäosaiset. Tätä ilmiötä selittävät muun muassa henkilöiden käytössä olevat resurssit, itsetunto, olemassa olevat verkostot ja sosiaaliset kontaktit ja sekä kulttuurinen kasvatus.

3 Rakenteet vapaaehtoistoiminnan ympärillä

Tässä luvussa vapaaehtoistoimintaan kohdistuvat havainnot on jaoteltu valtakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin sekä organisaation sisäisiin rakenteisiin liittyviin kokonaisuuksiin. Luvussa 3.1 valtakunnallisten teemojen alle on koottu huomiot lainsäädännöllisistä haasteista, viranomaistiedon saatavuudesta, vapaaehtoistoimintaa koskevasta valtakunnallisesta koordinaativastuusta, julkisesta rahoituksesta sekä vapaaehtoistoiminnan merkityksestä. Luvussa 3.2. on kuvattu alue- ja paikallistasoa koskevia teemoja, joita ovat kuntien rakenteisiin liittyvät asiat, erilaiset vapaaehtoistoimintaan liittyvät yhteistyöverkostot, tiloja koskevat huomiot, sekä vapaaehtoistehtävien löytämistä koskeviin verkkoalustoihin liittyvät seikat. Luvussa 3.3 käsitellään haastateltujen ajatuksia vapaaehtoistoiminnan koordinoinnista ja vapaasta kansalaistoiminnasta.

3.1 Vapaaehtoistoiminta ja valtakunnallinen näkökulma

3.1.1 Lainsäädännölliset esteet

3.1.1.1 Yleistä

Haastatteluissa nostettiin esiin erilaisia lainsäädäntöön liittyviä haasteita, joita haastateltavat olivat toiminnassaan kohdanneet. Työttömän oikeus tehdä vapaaehtoistyötä nostettiin useammassa järjestössä toiminnan keskeisimmäksi haasteeksi. Muut esiin tulleet haasteet liittyivät pääasiassa vapaaehtoisten palkitsemiseen, kulukorvauksiin, vastuukysymyksiin, aikapankkien verotukseen sekä vuokratilayhtiöiden asukastilojen käytön rajoittamista koskeviin säännöksiin sekä huomioon siitä, että vapaaehtoistoimintaa koskeva sääntely on pirstaleista ja näin ollen toimijoille myös vaikeasti hallittavaa.

3.1.1.2 Työttömän oikeus tehdä vapaaehtoistyötä

Yhdeksi keskeisimmäksi lainsäädännölliseksi haasteeksi kuvattiin työttömyysturvalain (1290/2002) sääntely koskien työttömän oikeutta tehdä vapaaehtoistyötä. Työttömyysturvalain 2 luvun 4 §:ssä säädetään, että työnhakijalla on oikeus työttömyysetuuteen siltä ajalta, jona hän palkatta osallistuu *tavanomaiseen yleishyödylliseen vapaaehtoistyöhön tai tavanomaiseen talkootyöhön*. Työnhakijalla, joka palkatta työskentelee yrityksessä tai *sellaisissa tehtävissä, jotka yleisesti tehdään työsuhteessa tai yritystoimintana*, ei ole oikeutta työttömyysetuuteen.

Eri järjestöt toivat esiin, että heidän toiminnassaan on tullut säännöllisesti vastaan tilanteita, joissa työttömät henkilöt eivät ole uskaltaneet lähteä mukaan järjestön toimintaan, koska on pelätty vapaaehtoistyön vaikuttavan etuuksiin. Haastateltavat kertoivat, että jotkut vapaaehtoiset ovat saaneet TE-toimistolta ohjeistuksen, että vapaaehtoistehtävä saattaa vaikuttaa työttömyystukiin ja että tukien maksaminen keskeytetään asian selvittämisen vuoksi, jos henkilö aloittaa vapaaehtoistyössä. Esiin tuli myös tapaus, jossa työttömyystuet oli evätty järjestössä tehtävän vapaaehtoistehtävän vuoksi, koska TE-toimisto katsoi, että kriisipuhelinpäivystys on sellainen tehtävä, josta jollekin toiselle maksetaan palkkaa. Järjestöjen mukaan erityisen haastavaa on se, että perusteet työttömyystukien eväämiseen ovat epäselvät, eivätkä järjestöt pysty neuvomaan omia vapaaehtoisiaan asiassa. Työttömyysturvalain mainittujen säännösten tarkoitusta mietittiin myös paljon – ketä säännöksillä on tarkoitus suojella?

Tähän liittyen eräästä järjestöstä tuotiin esiin, että heidän toimintaansa tulee mukaan vapaaehtoisia, jotka ovat jääneet työttömäksi eläkeiän kynnyksellä. Näissä tilanteissa on ollut harmillista, että TE-toimistojen ohjeistukset estävät työkykyisiltä iäkkäämmiltä henkilöiltä mahdollisuuden pitää yllä työkykyään ja tietotaitoaan, jonka omaan alaan liittyvä vapaaehtoistoiminta mahdollistaa.

Muun muassa sosiaali- ja terveysalan järjestöissä pohditaan paljon erottelua vapaaehtoiselle kuuluvan työn ja ammattihenkilön tehtävän välillä. Haastatteluissa tuotiinkin esiin, että järjestöjen on tärkeä käydä eettistä pohdintaa sen suhteen, minkälaisia tehtäviä voidaan teettää vapaaehtoisilla. Työttömyysturvalain sääntely ei kuitenkaan ohjaa tätä pohdintaa, sillä järjestöjen työntekijöillä on joka tapauksessa velvollisuus

huolehtia siitä, että vapaaehtoistoiminta ei sekoitu ammattimaiseen toimintaan, jossa on huomioitava erilaisia turvallisuusnäkökulmia. Myös toiminnan imagon kannalta on tärkeää pitää vapaaehtoistoiminta selvästi erillään ammattilaisten tekemästä työstä. Monissa tilanteissa eronteko ammattitehtävän ja vapaaehtoistehtävän välillä on haastateltujen mukaan kuitenkin haastavaa tai jopa keinotekoista. Erottelua eri tehtävien välillä tehdään muun muassa vertaamalla vapaaehtoisen tehtäviä samassa paikassa työtä tekevän ammattihenkilön tehtäviin. Kaikissa järjestöissä ja tehtävissä ei kuitenkaan ole rinnalla kulkevaa ammattilaista, jonka tehtäviin vapaaehtoistyötä tekevän henkilön tehtävänkuvaa voitaisiin verrata.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ylläpitämällä Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen -sivustolla¹ todetaan, että rajanveto tavanomaisen, yleishyödyllisen vapaaehtoistyön ja ”tehtävän, joka yleisesti tehdään työsuhteessa tai yritystoimintana” välillä ei aina ole yksinkertainen ja lainsäädäntöä tulisi selkiyttää, jotta työttömät työnhakijat voisivat olla mukana vapaaehtoistoiminnassa ilman huolta toimeentulon menetyksestä.

Maahanmuuttajien kanssa työskentelevän järjestön edustajat toivat esiin, että heidän toimintaansa mukaan tuleva ei-suomenkielinen on usein työtön, ja vapaaehtoistoiminta nähdään väylänä saada esimerkiksi ansioluetteloon merkintä vapaaehtoistyössä kerätystä kokemuksesta työnhaun tueksi. Järjestön edustajat huomauttivat, että työttömyysturvalain soveltamista koskevilla käytännöillä on iso vaikutus siihen, miten järjestö voi markkinoida vapaaehtoistoimintaa. Tärkeä osa järjestön niin sanottua myyntipuhetta on vapaaehtoistoiminnasta koitua hyöty verkostojen rakentamisen ja työllistymisen kannalta. Työttömyysturvalain säännösten ja TE-toimistojen ohjeistusten vuoksi tilanne voi kuitenkin kääntyä pääläelleen työttömän kannalta, ja tämä haastaa järjestöjen toimintaa. Lisäksi tuotiin esiin havainto, että myös yksilön mielenterveys voi kärsiä, kun lainsäädäntö ja TE-toimiston tulkinta estävät osallistumisen osaamista kehittävään ja yhteisölliseen toimintaan.

3.1.1.3 Muut lainsäädännölliset haasteet

Kulukorvausten maksamiseen ja vapaaehtoisten palkitsemiseen liittyvät säännökset tuottivat haastatelluille päänsivua. Monelle oli epäselvää, miten vapaaehtoisille saa maksaa kulukorvauksia ja minkälainen palkitseminen on verottajan ohjeistuksen rajoissa. Joissakin organisaatioissa ei makseta kulukorvauksia vapaaehtoisille, jotta niiden osalta ei meneteltäisi väärin. Kirkon järjestämän vapaaehtoistoiminnan erityisenä haasteena on, että vapaaehtoisille ei voida maksaa verottomia matkakorvauksia samalla tavalla kuin järjestötoiminnassa, koska kirkko on julkisoikeudellinen yhteisö. Myös vapaaehtoistoiminnassa tarvittavien vakuutusten ja vastuukysymysten osalta kaivattiin selkeyttä, jotta järjestöt osaisivat hankkia oikeat tarvittavat vakuutukset esimerkiksi palvelutalon tiloissa toimiville vapaaehtoisille.

Esiin tuotiin myös haasteet liittyen järjestyksenvalvojavaatimukseen maaseudulla ja kylissä. Tapahtumiin ei saada vaatimusten mukaista määrää järjestyksenvalvoja, sillä järjestyksenvalvojakortin hankkiminen maksaa ja vaatii opiskelua. Tapahtumien järjestämiseen liittyen haasteeksi on noussut myös taajamatapahtumiin liittyvä liikenteen katkaisuvaatimus, jonka perusteella ajoneuvolla ei voi ajaa väkijoukkoon. Myös tiettyökortin vaatiminen tienvarsisiivouksissa ja talkoissa on muodostunut isoksi ongelmaksi maaseudulla ja kylissä.

Haastatellut nostivat esiin myös vuokrataloyhtiöiden yhteistilojen käyttöä koskevien säännösten haasteellisuuden taloyhtiöissä järjestettävän harrastustoiminnan kannalta. Vuokrataloyhtiöissä vaaditaan asukastoimikunnan hyväksyntä yhteistilojen käytölle, ja käytännössä moni mielekäs käyttö on estetty, jolloin tilat ovat usein suurella vajaakäytöllä tai vain pienen asukasjoukon käytössä. Myös aikapankkien verotus tuotiin esiin ”latistavana” kokonaisuutena, joka ei kannusta tekemiseen, vaan voi estää monenlaista

¹ <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asetuksessa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/vapaaehtoistoimintaa-jarjestamalla-ja-tukemalla-voidaan-lisata-osallisuutta>

toimintaa. Jotkut haastatelluista nostivat esiin myös huolen sen varmistamisesta, ettei vapaaehtoistyötä käytetä hyötymistarkoituksessa, kun toimitaan vanhusten kanssa. Lainsäädäntö ei mahdollista vapaaehtoisten taustojen tarkistamista ikäihmisten parissa toimittaessa.

Haastatteluissa tuotiin esiin laajempi vapaaehtoistoimintaan kohdistuvan lainsäädännön sisältöön ja soveltamiseen liittyvä haaste siinä, ettei sääntely kohtaa vapaaehtoistyön innovatiivisuuden kanssa. Tämä huomio liittyy myös luvussa 3.1.4 esitettyihin kokemuksiin siitä, että päättäjillä ei ole riittävää ymmärrystä vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisesta merkityksestä. Esimerkkinä tuotiin esiin Eskolan kylän perustama etäkoulu ja sen toteutuksessa haasteeksi noussut byrokratia. Lisäksi Satakunnan sairaanhoitopiirin alueella kyläläisten perustaman sairaanhoitoringin tulevaisuus näyttää epävarmalta. Ringin ideana on, että kaukana sairaanhoitopalveluista asuva ikäihminen pystyisi hälyttämään vapaaehtoisen kylältä tarkistamaan ikäihmisen tilanteen sen sijaan, että sairaanhoitaja lähtee välittömästi pitkän matkan päästä hänen luokseen. Käytännössä on todettu, että usein ikäihmisen avunpyynnössä on ollut kyse keskustelun tarpeesta varsinaisen terveydellisen syyn sijaan, mutta vapaaehtoisten sijasta ikäihmisen kutsua tarkastamassa pitäisi olla henkilö, jolla on vähintään sairaanhoitajatasoinen pätevyys. Pisimmällä vapaaehtoisten tuottamissa innovaatioissa ollaan tie- ja infrapuolella, jossa vapaaehtoisvoimin on rakennettu valokuituverkkoa. Vapaaehtoistoimin toteutettujen uusien toimintamallien merkitys pitäisi haastateltujen mukaan tunnistaa laajemmin, ja lakia tulisi soveltaa joustavasti ja toimintaa mahdollistavalla tavalla.

3.1.2 Viranomaistieto ja sen saatavuus

Haastatteluissa nousi vahvasti esiin vapaaehtoistoiminnan parissa työskentelevien henkilöiden haasteet seurata vapaaehtoistoimintaa koskevan lainsäädännön sisältöä ja siihen kohdistuvia muutoksia. Vapaaehtoistoimintaa koskeva lainsäädäntökehikko näyttäytyikin haastateltaville pirstaleisena eikä haastateltavilla ollut pääsääntöisesti tietoa siitä, mistä vapaaehtoistoimintaa koskevaa viranomaistietoa olisi keskitetysti saatavilla. Moni nostikin esiin huolen siitä, onko heillä ajantasainen tieto vapaaehtoistoimintaa koskevan lainsäädännön sisällöstä ja sitä koskevista viranomaisohjeista. Vapaaehtoistoiminnan sääntelyn ohella toimijoiden tulee pysyä perillä oman toimialansa erityissääntelystä, ja haastatellut pitivät moninaisen sääntelyn hallitsemista haastavana.

”Mikä on se väylä mistä me saadaan se ajantasainen tieto? Pitää osata aikamoinen vyyhti, että miten pysytään mukana.”

”Hallintokoneisto vaikuttaa mutkikkaalta ja monitasoiselta. On vaikea tietää, kuka voisi neuvoa ja keneen tulisi ottaa yhteyttä.”

Vapaaehtoistoimintaa koskevan viranomaistiedon löydettävyyttä pyrittiin edistämään vuonna 2015 käynnistetyssä valtiovarainministeriön hankkeessa vapaaehtoistoiminnan koordinaation ja toimintaedellytysten kehittämiseksi (VM005:00/). Hankkeen työryhmän loppuraportissa esitettiin suositus luoda verkkosivu, jolla vapaaehtoistoimintaa koskevat ohjeet järjestöille ja vapaaehtoisille esitettäisiin selkeällä kielellä. Vapaaehtoistyötä koskeva verkkosivu luotiinkin ensin demokratia.fi -sivustolle, josta se siirrettiin myöhemmin suomi.fi -sivustolle. Oikeusministeriö vastaa alasivuston sisällön tuottamisesta.

Lähes tulkoon kukaan haastateltavista ei ollut tietoinen mainitun alasivuston olemassaolosta ja saatavilla olevasta viranomaistiedosta. Viranomaistiedolle nähtiin kuitenkin suuri tarve ja suomi.fi -sivuston näkyvyyden kehittäminen nähtiin yhtenä akuuttina kehityskohteena. Lisäksi haastatteluissa ehdotettiin, että suomi.fi -sivuston yhteyksiä muun muassa vapaaehtoistyö.fi ja toimeksi.fi -sivustoihin voisi miettiä tiedon löytämisen helpottamiseksi.

Lisäksi haastatteluissa esitettiin ajatus ”kansalaistoiminnan Business Finlandista”, joka tukisi järjestökenttää rahoitushakuprosessissa sekä neuvoisi esimerkiksi vapaaehtoistoimintaan liittyvän viranomaistiedon

kanssa. Tällaisella toiminnalla voitaisiin ehkäistä jokaisen aloittavan järjestön kömmähdykset ja vahvistaa kansalaisyhteiskunnan ja vapaaehtoistoiminnan asemaa. Haastateltavat nostivat esiin myös ulkomailla tehtyjen ratkaisuiden vertailun Suomen käytäntöihin esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan keskusten perustamisessa. Hyviä esimerkkejä kerrottiin löytyvän esimerkiksi Tanskasta, Hollannista, Torontosta ja Tukholmasta.

3.1.3 Oikeusministeriön koordinaatiovastuu

Valtiovarainministeriön hankkeessa vuonna 2015 selvitettiin muun muassa vapaaehtoistoiminnan koordinaation tarvetta. Oikeusministeriö määriteltiin vapaaehtoistyön koordinoinnin vastuuministeriöksi hankkeen loppuraportin suosituksen mukaisesti. Haastatteluissa kävi kuitenkin ilmi, että haastateltavat eivät olleet tietoisia siitä, että vapaaehtoistyön koordinointi kuuluu oikeusministeriön vastuulle.

”Tämä oli yllättävä tieto, että tällainen koordinaatiovastuu on olemassa.”

Oikeusministeriön koordinaatiovastuun merkitystä pohdittiinkin paljon haastatteluissa. Haastateltavat toivat esiin, että yleensä asioille löytyy luontevasti yksi ministeriö ja yhdyshenkilö, mutta vapaaehtoistoiminnalle ei tunnu tällaista vastuutahoa olevan. Tähän katsottiin vaikuttavan myös sen, että vapaaehtoistoiminnalle ei ole yleistä lainsäädäntökehikkoa, vaan toimintaa ohjaavat yksittäiset hajallaan olevat säännökset. Vapaaehtoistyöhön liittyvät sääntelytoimet voivat näyttäytyä kentälle niin, että päätöksiltä puuttuu harkittu suunta.

Haastateltavat toivat esiin, että koordinoivalta ministeriöltä kaivattaisiin vapaaehtoistoiminnan tueksi alan tutkimusta, tietoa, neuvontaa, ohjaamista ja kokoavaa näkemystä. Koordinaatiovastuuseen liittyen tuotiinkin esiin, että kun vapaaehtoistyön roolista keskustellaan eri yhteyksissä esimerkiksi osana erilaisia palveluja, eri toimijoiden toisistaan poikkeavat näkökulmat tekevät kehittämistyöstä haastavaa. Näkökulmat voivat vaihdella verotuksen, osallisuuden tai hyvinvoinnin lisäämisen välillä ja näissä tilanteissa koordinoiva ote ja ymmärrys vapaaehtoistoiminnasta olisi tarpeen. Haastatellut toivoivat, että ministeriössä kehitetty ymmärrys vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisesta merkityksestä ja sen tarvitsemasta tuesta auttaisi tiedon ja arvostuksen leviämistä myös paikallisten toimijoiden päätöksentekoon.

Haastatteluissa pohdittiin myös sitä, tulisiko hankkeen yhteydessä käydä keskustelua tarpeesta säätää erillinen vapaaehtoistoimintaa koskeva lakinsa ja siitä, mitä vaikutuksia lailla olisi kentän toimintaan. Osa haastatelluista kaipasi vapaaehtoistoiminnan lainsäädäntökehikkoa, joka selkiyttäisi vapaaehtoistoiminnan roolia muun muassa sote-uudistuksessa ja loisi yhteistä pohjaa erilaisille toiminnoille. Toisaalta tuotiin esiin näkemyksiä, joiden mukaan sääntely voi kaventaa ihmisten toimijuutta ja erityisesti vapaan kansalaistoiminnan kenttää, jos sääntely on liian yksityiskohtaista.

Haastatteluissa pohdittiin, miten vapaaehtoistoiminnan koordinaatiota voitaisiin valtakunnallisesti vahvistaa. Haastatellut toivoivat toiminnalle enemmän valtakunnallista tukea ja arvostusta. Haastatellut eivät olleet laajasti tietoisia Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANEn tekemästä työstä.

3.1.4 Vapaaehtoistoiminnan rahoitus

Kansalaisyhteiskunnan rahoitus nousi esiin keskeisenä ja ajankohtaisena kansalaisyhteiskunnan toimintakykyyn vaikuttavana kokonaisuutena. Haastatteluissa nousivat esiin yleiset toiveet byrokratian keventämisestä haku- ja raportointimenettelyissä. Rahoitusinstrumentit ovat usein vaikeita ja muodostuvat pienille toimijoille erityisen raskaiksi. Rahoitushakuja ja raportointia tehdään usein vapaaehtoisvoimin ja niihin todettiin kuluvan huomattavan paljon aikaa.

”Järkyttävää huomata kuinka paljon menee rahoituksen hakemiseen työaika. Siellä pitäisi olla kokoaikainen työntekijä tekemässä sitä. Raportointi on meidän aikakauden juttu, ei alussa mennyt aikaa näin paljon. Ymmärrän raportoinnin merkityksen, mutta milloin se kääntyy itseään vastaan?”

Myös kuntien erilaiset avustusten myöntämisperusteet mainittiin haasteena. Yhdistysmuodon ulkopuolella toimivien ryhmien rahoitusmahdollisuuksiin toivottiin myös parannusta. Järjestöjen rahoitukseen liittyen tuotiin myös esiin huomio siitä, että järjestöjen rahoittamisen ja sen ohjauksen kautta vaikutetaan tosiasiallisesti siihen, mihin vapaaehtoistoiminta Suomessa kohdistuu. Järjestöt kokivat liiallisen osan ajastaan kuluvan rahoituksen hakemiseen yhdistyksen päätavoitteen mukaisen työn tekemisen kustannuksella. Maaseudulla Leader-rahoitusrakenteen katsottiin vaikuttavan ja jäsentävän vahvasti sen, miten maalla ”hoidetaan hommia”. Järjestöt ovat hakeneet aikaisempaa enemmän Euroopan sosiaalirahasto ESR:n rahoitusta viime vuosina.

Vapaaehtoistoiminnan roolista valtionavustusten haussa tuotiin esiin muutamia nostoja. Esimerkiksi STEAn rahoituksessa hallituksen jäseniä ei lasketa vapaaehtoisiksi, vaikka toiminta perustuisi vapaaehtoisuuteen. STEAn katsottiin kuitenkin suhtautuvan myönteisesti avustushakemuksiin, joissa on mukana vapaaehtoisten tukeminen. Esimerkiksi vapaaehtoisten työohjauksen kulut on hyväksytty hankkeen kuluina. Toisaalta tuotiin esiin, että opetus- ja kulttuuriministeriön yleisavustuksen piirissä vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen ei ole saatu rahaa ja tästä syystä kehittäminen on ollut hidasta ja koettu turhauttavana. Monet haastateltavat pitivät ajankohtaisena keskustelua järjestökentän rahoituksen tulevaisuudesta ja niukkenevien resurssien käytöstä. Haastatellut peräänkuuluttivat kokonaisvaltaisempaa näkemystä siitä, minkälainen järjestötoiminta parhaiten hyödyttäisi yhteiskuntaa. Kiristyvän rahoituksen katsottiin myös ajavan järjestöjä kilpailuasetelmaan keskenään.

3.1.5 Ymmärrys vapaaehtoistoiminnan merkityksestä

Monet haastateltavat kokivat yhdeksi keskeiseksi vapaaehtoistoimintaan kohdistuvaksi haasteeksi sen, ettei päättäjillä (myös alue- ja paikallistasolla) heidän mukaansa ole ymmärrystä vapaaehtoistoiminnan merkityksestä yhteiskunnalle. Monet haastateltavat toivat esiin, kansalaisyhteiskuntaan panostaminen maksaa itsensä moninkertaisesti takaisin muun muassa vapaaehtoistoiminnan tekemisen kautta. Erityisesti kun avustusvaroja leikataan, tulisi päättäjien haastateltujen mukaan ymmärtää kansalaisyhteiskunnan toimintaa tukevat rakenteet ja hahmottaa päätösten vaikutus vapaaehtoistoiminnalle.

Monet haastateltavat totesivatkin, että hankkeen kautta voitaisiin välittää päättäjille tietoa vapaaehtoistoiminnan merkityksestä ja vaikutuksista kuvaamalla erilaisia vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuusketjuja ja luomalla kokonaiskuva vapaaehtoistoiminnan kentästä. Tietoa tarvittaisiin ainakin siitä, miten vapaaehtoistyön kenttää on organisoitu, mitä toimintaa se pitää sisällään ja mikä merkitys sillä on yhteiskunnalle. Tiedon lisäämisellä toivottiin voivan kannustaa viranomaisia luomaan uudenlaisia kumppanuuksia kansalaisyhteiskunnan kanssa sekä kannustaa julkista sektoria pohtimaan uudella tavalla toimijoiden välistä työnjakoa ja sen mahdollistamista. Valtakunnallinen tietoperusta ja kokemus siitä, miten esimerkiksi kunnassa voidaan tukea vapaaehtoisvoimin tehtyä toimintaa, auttaisi kuntia ottamaan uusia vapaaehtoistoimintaa hyödyttäviä malleja käyttöön.

Esimerkkeinä vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuusketjuista, joita olisi tärkeää tuoda esille, mainittiin muun muassa Suomen kylissä vuosittain jopa 100 miljoonan euron edestä tehty vapaaehtoistyö yhteiseksi hyväksi ja maaseudun infrastruktuurin riippuvaisuus vapaaehtoisten panoksesta. Joitakin vuosia sitten sisäisen turvallisuuden ohjelman yhteydessä toteutetussa naapuriapuhankkeessa havaittiin, että osallisuuden tunne ja yhteisöllisen kansalaistoiminnan antamat mahdollisuudet vaikuttaa lähiympäristöön lisäävät turvallisuuden tunnetta. Haastatellut nostivat esiin, että hoivapalveluissa vapaaehtoiset toimivat muiden tehtävien ohella myös ylimääräisinä silminä ”valvomassa” toimintaa. Vapaaehtoistoiminnan merkitystä sen

tekijälle itselleen niin sosiaalisia verkostoja, työllistymismahdollisuuksia ja elämään merkityksellisyyttä luovana toimintana pidettiin erityisen tärkeänä.

Haastateltujen mukaan vapaaehtoistoiminnan edistäminen voi olla vaikea keskustelu politiikassa ja tutkimuksen kentällä, sillä siihen liittyy usein huoli hyvinvointivaltion alas ajamisesta ja vastuun sysäämisestä valtiolta kansalaisyhteiskunnalle. Haastatellut kuitenkin totesivat, että monissa kunnissa järjestöt ovat jo alkaneet tuottaa palveluita, eikä paluuta entiseen ole odotettavissa. Paikallisyhteisöissä kuten kylissä aktiivinen kansalaisyhteiskunta on osallistunut palvelutuotantoon käytännön sanelemana lähipalveluiden turvaamiseksi.

3.2 Alue- ja paikallistaso

3.2.1 Kunnan rakenteet

3.2.1.1 Yleistä

Kunnan rooli vapaaehtoistoiminnan mahdollistajana nähtiin haastatteluissa merkittävänä. Kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen on kunnan lakisääteinen tehtävä ja parhaimmillaan tehtävää toteutetaan monipuolisesti kunnan eri sektoreilla ja yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. Erään kunnan edustaja toikin esiin, että hyvinvoinnin edistäminen ei voi olla vain kunnan tehtävä, vaan kansalaisyhteiskunnalla on merkittävä rooli hyvinvoinnin edistäjänä ja kunnan etuna on mahdollistaa erilaisia kunnan asukkaiden hyvinvointia edistäviä toimenpiteitä.

”Kunnissa viranomaiset ei voida tehdä sitä hyvää, mitä ihmiset voivat tehdä toisilleen”.

Esiin kuitenkin tuotiin, että kunta–järjestö -yhteistyössä on kunnissa vielä kehittämisen varaa. Hyvinvointiteemat jakautuvat kunnassa usein monelle eri sektorille, jotka toimivat hyvin itsenäisesti. Tämä on aiheuttanut sen, että eri sektoreille on muodostunut omat erilliset käytännöt liittyen hyvinvoinnin edistämiseen sekä mahdolliseen yhteistyöhön kansalaisyhteiskunnan kanssa. Lisäksi tuotiin esiin, että esimerkiksi asukasyhdistysten toiminta ei joissakin kunnissa tunnu kuuluvan selkeästi millekään sektorille, jolloin asioille ei ole kunnassa vastuuhenkilöä.

Hyvinvointiteemojen edistämisen nähtiinkin edellyttävän koordinoitua kunnan sisällä ja lisäksi myös aktiivista kehittämisotetta suhteessa kansalaisyhteiskunnan kanssa tehtävään yhteistyöhön. Haastatteluissa pohdittiinkin sitä, että kunnilla on toisaalta valta olla esteenä erilaisille järjestökentän asioille tai sitten kunta voidaan ”virittää” sellaiseksi organisaatioksi, joka tukee ja mahdollistaa erilaista kansalaisyhteiskunnan toimintaa. THL:n hyvinvointijohtaminen kunnassa -sivustolla² on kuvattu haastatteluissa esiin tuotu ilmiö selkeästi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen porraskuvion avulla.

Suurella osalla haastatteluja korostuikin toivomus siitä, että kunnissa olisi mietitty toimivat rakenteet kunnan, kansalaisyhteiskunnan ja muiden alueen toimijoiden, kuten seurakuntien, väliselle yhteistyölle. Haastatteluissa nostettiin esiin, että on tärkeää ottaa paikalliset toimijat mukaan alueen suunnitteluun ja suunnitella hyvinvointia tukevia toimenpiteitä yhdessä viranomaisten ja järjestöjen kesken. Haastatteluissa myös katsottiin, että järjestö–kunta -yhteistyölle tarvitaan valmiiksi mietittyjä rakenteita ja malleja, jotta kaikissa kunnissa saataisiin luotua toimivat yhteistyökuviot. Monet haastateltavat toivatkin esiin, että jos asioiden halutaan aidosti muuttuvan, edellyttää se nimenomaan rakenteiden muutoksia.

Haastatteluissa kuntien toimintaan liittyen nousi esiin kaksi keskeistä kokonaisuutta. Ensinnäkin keskeisenä pidettiin, että kunnassa on olemassa henkilö, joka aktiivisesti kehittää yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan kanssa, ymmärtää vapaaehtoistoiminnan merkityksen ja tuntee alueen järjestö- ja muita toimijoita, kuten seurakuntia ja vapaan kansalaistoiminnan edustajia. Toiseksi keskeiseksi kokonaisuudeksi tunnistettiin

² <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa>

kunnan muut rakenteet ja toimintamallit, jotka edistävät kunnan ja kansalaisyhteiskunnan välistä kumppanuutta ja ottavat kuntalaiset mukaan kehittämään kunnan toimintaa asukkaiden hyvinvointiin liittyen.

3.2.1.2 Järjestöyhteistyöstä vastaavan henkilön rooli

Haastatteluista muodostui kuva, että kunnissa ei ole yhdenmukaista mallia siihen, miten järjestöyhteistyötä ja vapaaehtoistoimintaa edistetään ja kenen työnkuvaan se kunnassa kuuluu. Haastatteluissa tuotiin esiin, että järjestöyhteistyössä ns. yhden luokun periaate on tärkeä, eli järjestöjen tulisi voida tietää kuka kaupungilta on oikea yhteyshenkilö, jolle voi antaa syötteitä yhteistyön kehittämiseksi matalalla kynnyksellä. Järjestöasioiden hoitaminen voi olla nimellisesti esimerkiksi kunta-avustuksia hoitavan henkilön vastuulla, vaikka tämän työnkuvaan ei kuuluisikaan varsinainen järjestöyhteistyön kehittäminen. Joidenkin kuntien asukkaiden voikin olla mahdoton tietää, keneen kunnan sisällä tulisi ottaa yhteyttä, jos kyse on suhteista kansalaisyhteiskunnan kanssa tai jos asia liittyy vaikkapa vapaaehtoistyöhön.

Monissa kunnissa toimii hyvinvointikoordinaattori, jonka tehtäviin kuuluu usein kunnan ja kansalaisjärjestöjen yhteistyön kehittäminen. Haastatteluissa kävi ilmi, että järjestöyhteistyön kehittämistä tehdään myös muiden kuin hyvinvointikoordinaattorin nimikkeen alla. Esimerkiksi yhteisömanageri, osallisuus- tai suunnittelukoordinaattori voi hoitaa vastaavia tehtäviä kunnassa. Haastatteluista kävi ilmi, että uusia hyvinvointikoordinaattorin virkoja perustettiin laajalti ympäri Suomea edellisen hallituskauden aikana johtuen sote-uudistuksen valmistelun yhteydessä toteutetun Järjestö 2.0: Järjestöt mukana muutoksessa -hankkeen³ maakunnallisissa alahankkeissa tehdystä kehitystyöstä.

THL:n hallinnoiman TEA-viisarin tulokset osoittavat, että jo 83 prosenttia kunnista on nimennyt hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaattorin tai vastaavan. Joissakin niistä kunnista, joissa TEA-viisari kertoo olevan hyvinvointikoordinaattori tai vastaava, ei tosin haastateltujen mukaan todellisuudessa ole ketään, joka kehittäisi kunta-järjestöyhteistyötä. Vaikka kunnassa olisi ”osallisuushenkilö”, isossa organisaatiossa tieto tällaisen henkilön olemassaolosta ei aina kulje kunnan sisällä. Kuntaliitto ja THL ovat lähettäneet huhtikuussa 2021 kunnille uuden kyselyn hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevien virkojen määrästä eri kunnissa. Kyselyn tulokset saadaan käyttöön syksyllä 2021.

Ympäri Suomea kuntien järjestöyhteistyöstä tai osallisuudesta vastaavat henkilöt ovat työsalkkansa kanssa suhteellisen yksin. Uuden hyvinvointikoordinaattorin pöydällä voi odottaa koko kunnan hyvinvointityön uudistaminen, joka edellyttää kunnan rakenteiden ja toimintatapojen muuttamista. Haastatteluissa nostettiin esiin, että erilaiset järjestöyhteistyön ja kuntalaisten osallisuuden kehittämistä koskevat yhteistyöfoorumit, jossa muun muassa hyvinvointiteemoista vastaavat kunnan virkahenkilöt voivat jakaa kokemuksiaan ja oppia kollegoilta, ovat tärkeitä työtä tukevia elementtejä. Suomessa ei ole kuitenkaan esimerkiksi valtakunnallista hyvinvointikoordinaattoreita tai vastaavia tehtäviä hoitavia henkilöitä yhteen tuovaa verkostoa.

Järjestöyhteistyöstä vastaaville kuntien virkahenkilöille löytyi kuitenkin omia, alueellisia verkostoja. Ainakin Lapissa, Pirkanmaalla, Jyväskylässä, Satakunnassa ja Pohjois-Savossa hyvinvointikoordinaattorit tai muut järjestöyhteistyöstä vastaavat henkilöt kutsutaan koolle tasaisin väliajoin. Kokoonkutsujana toimii esimerkiksi Lapin osalta Lapin sosiaali- ja terveysturvayhdistys, Pirkanmaan osalta Pirkanmaan sairaanhoitopiiri ja Jyväskylän osalta Keski-Suomen sairaanhoitopiiri. Myös THL:n koordinoima Terve kunta -verkosto kokoaa yhteen kuntien hyvinvointikoordinaattoreita. Terve-kunta -verkostoon kuuluu kuntia, joissa hyvinvoinnin edistämisen tavoite näkyy kuntien strategiassa. Mukana verkostossa on n. 30-40 kuntaa. Lisäksi THL ylläpitää hyte-oppimisverkostoa, joka toteutetaan sähköpostilistan muodossa, ja siihen voivat

³ <https://www.soste.fi/sote-uudistus/jarjesto-2-0-jarjestot-mukana-muutoksessa-hanke-antaa-evaita-vastata-jarjestojen-sote-haasteeseen/>

liittyä hyte-asioista kiinnostuneet henkilöt. THL lähettää kuntien hyte-koordinaattoreille kerran kahdessa vuodessa infokirjeen, jossa heille kerrotaan, että hyte-työn kehittämiseksi on olemassa THL:n ylläpitämä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen -sivusto⁴ ja edellä mainittu sähköpostilista, ja että kunnilla on mahdollisuus hakea mukaan Terve kunta -verkostoon.

3.2.1.3 Kunta yhteistyön rakentajana ja mahdollistajana

Haastatteluissa tunnistettiin tarve kehittää kuntien toimintaa ja rakenteita siten, että ne tukisivat kunnan ja sen alueen järjestöjen, kuntalaisten ja seurakuntien välistä toimintaa ja tätä kautta myös kunnan alueella tapahtuvaa vapaaehtoistoimintaa. Monissa haastatteluissa korostui ensinnäkin toive kunnan virkamiehiä ja järjestösektoria yhteen tuovasta foorumista, joka toimisi paikkana käsitellä alueen yhteisiä asioita, syventää vuoropuhelua ja tehdä työnjakoa eri toimijoiden kesken. Säännöllisen yhteistyön ylläpitäminen alueen järjestöjen, viranomaisten ja muiden toimijoiden välillä katsottiin mahdollistavan myös erilaisen ilmiö- tai tarveperustaisen yhteistyömallin luomisen kunnassa. Viranomaisten hyvä tietämys alueen järjestötoiminnasta voi auttaa esimerkiksi erilaisen etsivän työn ja kontekstissa. Toiminnassa tavoitettuja henkilöitä voidaan ohjata erilaisten palveluiden piiriin, mutta osana toimintaa voi olla myös vapaaehtoistyömahdollisuuksien löytäminen henkilöille kuntouttavana ja sosiaalisia verkostoja tuottavana toimintana. Kunnissa on kuitenkin olemassa paljon erilaista järjestöjen ja seurakuntien piirissä tapahtuvaa toimintaa ja palvelujärjestelmän työntekijöiden voi olla vaikea hahmottaa, minkälainen toiminta on luotettavaa ja kiinnostavaa apua tarvitsevalle, jos kunnassa ei ole luotu suhteita paikallisiin toimijoihin.

Joidenkin kuntien ylläpitämien yhteistyöverkostojen toiminta on kansalaistoimijoiden näkökulmasta koettu toimimattomaksi, sillä usein toiminnassa on kyse lähinnä tiedon välittämisestä konkreettisten yhteistyömuotojen kehittämisen sijaan.

Haastateltavat toivat esiin omia kokemuksiaan siitä, miten kunnan strategisten asiakirjojen, kuten kuntastrategian, talousarvion tai hyvinvointisuunnitelman, avulla voidaan kehittää kunnan rakenteita ja toimintaa. Hyviä kokemuksia on saatu, kun esimerkiksi osallisuuden tai vapaaehtoistoiminnan edistäminen on kirjattu kunnan strategiseksi tavoitteeksi ja tavoitteen edistämistä on arvioitu erilaisissa kunnan päätöksentekoprosesseissa. Vapaaehtoistoimintaa ei aina huomata kunnan arjessa, minkä vuoksi sitä voidaan tehdä näkyväksi kirjaamalla kunnan ”rakenteisiin” tavoite vapaaehtoistoiminnan edistämisestä.”. Kun tavoitteet on kirjattu näkyviin, rakenteista saadaan suunta tekemiselle sen sijaan, että ohjaus olisi jätetty poliittisten päättäjien näkemyksen varaan. Asiakirjoihin on tärkeää saada myös järjestöjen kädenjälki. TEA-viisarin mukaan hyvinvointikertomuksia tehdään nykyään lähes kaikissa kunnissa, mutta haastattelujen perusteella ei ole kuitenkaan tietoa siitä, mihin toimenpiteisiin kertomuksen laatiminen on käytännössä johtanut. Kertomuksen vaikuttavuus ei välttämättä ole kovin suuri, mikäli se jää erilliseksi strategiaksi eikä keskustele kunnan talouden suunnittelun kanssa.

Kunnissa toimii myös hyvinvointilautakunta ja lisäksi kunnat voivat asettaa hyvinvointiryhmiä, joiden tarkoituksena on helpottaa hallinnonalat ylittävää operatiivista johtamista sekä asioiden valmistelua ja toimeenpanoa. Haastatteluissa ei tuotu esiin montakaan näkemystä mainittujen toimielinten roolista vapaaehtoistoiminnan edistämisen kannalta, mutta yksi huomio nousi siitä, että hyvinvointiryhmiin olisi tärkeä saada mukaan myös järjestöpuolen edustus.

Haastatteluissa kerrottiin kokemuksia kuntien sektorirajat ylittävästä toiminnasta, joka koettiin hankalaksi. Monet näkivät kuntien toiminnan siiloutuneena ja esiin tuotiin näkemyksiä, että kunnissa on tarvittu ulkopuolinen toimija, joka on saanut eri sektorit toimimaan yhdessä. Kyse nähtiinkin olevan siitä, että

⁴ <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/hyvinvointijohtaminen-kunnassa>

kunnissa ei ole kehittynyt eri sektorien välisen yhteistyön kulttuuria, ja eri sektorit tarvitsevat nimenomaisen mandaatin yhteistyöhön lähtemiseksi yli sektorirajojen.

Myös vanhusneuvostojen roolia pohdittiin jonkin verran haastatteluissa nimenomaan ikäihmisten hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Vanhusneuvostojen osalta olisi hyvä tarkastella, onko niiden rooli selkeä ja onko vanhusneuvostoissa mukana esimerkiksi paikallisten vanhusyhdistysten edustajia. Vanhusneuvostoissa esiin nousevat asiat eivät nykyisellään riittävästi kulkeudu valtakunnalliseen päätöksentekoon.

Haastatteluissa pohdittiin myös kuntien ja vapaan kansalaistoiminnan välistä suhdetta. Haastatteluissa nousi esiin kokemuksia, että neljännen sektorin toimijoita ei oteta kunnissa riittävällä tavalla huomioon, koska tällaiseen yhteistyöhön ei ole olemassa rakenteita. Haastatteluissa tuotiin myös esiin, että usein kaupungit eivät tiedä, mitkä vapaamuotoiset ryhmät heidän alueellaan toimivat ja mitä tällaisten ryhmien kanssa voisi yhteistoimin toteuttaa. Pidettiin tärkeänä, että kuntien edustajat tutustuisivat oman alueensa ”ryhmien” toimintaan sosiaalisen median tai vaikkapa nuorisotyöntekijöiden avulla. Kuntien edustajat toivat esiin, että perinteisesti vapaaehtoiset ovat toimineet lähinnä järjestöjen kautta, mutta viime vuosina tilanne on muuttunut ns. neljännen sektorin kehittymisen kautta. Haastatteluissa tunnistettiin, että kuntien asukkaat ovat selkeästi kiinnostuneita neljännen sektorin mahdollistamasta nopeatempoisesta ja ketterästä osallistumisenmuodosta, jossa ei toimita yhdistyksen jäsenyyden kautta, vaan projektikohtaisesti.

Haastatteluissa nousi myös esiin havaintoja siitä, kuinka kunta tai kaupunki on ”ottanut omakseen” alun perin kansalaisyhteiskunnan piirissä kehitettyä toimintaa, kuten korona-aikana ikäihmisten ja erityisryhmien auttamista tai BLOCK-party järjestämistä ennen korona-aikaa. Haastatellut kyseenalaistivat, miksi hallinnon tulee pystyä tekemään kaikki itse sen sijaan, että annettaisiin tilaa ja tunnustusta vapaan kansalaistoiminnan piirissä tapahtuvalle toiminnalle.

Lisäksi kuntien ja neljännen sektorin väliseen yhteistyöhön liittyen nousivat esiin erilaiset vastuukysymykset. Järjestöillä on lähtökohtaisesti vakuutukset vapaaehtoisilleen ja tämän lisäksi järjestöt kouluttavat vapaaehtoisiaan monipuolisesti erilaisista tietyn alan vapaaehtoistehtävään liittyvistä erityiskysymyksistä. Tilanne voi olla erilainen neljännen sektorin osalta, jossa kansalaiset toimivat ilman virallisia rakenteita ja ns. vastuuorganisaatiota. Erään kunnan edustaja toikin esiin, että hyödyllistä olisi, jos kuntien ja vapaan kansalaistoiminnan väliseen yhteistyöhön olisi olemassa paremmat rakenteet, jotka helpottaisivat jatkossa yhteistyötä. Joissakin kunnissa, joissa ei ole kunnan omia vapaaehtoisia, koronaepidemia ja yhteistyö neljännen sektorin kanssa herätti pohdinnan vastuukuvioista tilanteissa, joissa vapaaehtoistyöntekijä toimii kunnan vapaaehtoistyöntekijänä ilman taustaorganisaatiota (muun muassa kyytiin ottaminen ja vierailu avustettavan kotona).

Haastatteluissa nostettiin esiin, että kunta–järjestö -yhteistyön rakenteita kehitettiin viime hallituskaudella Järjestö 2.0 -hankkeen maakunnallisissa hankkeissa valmistelemalla muun muassa kriteerit kunta–järjestö -yhteistyölle.⁵ Järjestö 2.0 –hankkeen maakunnallisten hankkeiden aikana tehdystä kehitystyöstä ei ole kuitenkaan saatavilla koottua tietoa, josta saisi selville, miten kriteerit on eri maakunnissa otettu käyttöön. Innokylässä on saatavilla joitakin Järjestö 2.0 -hankkeen tuloksia⁶. Olisi hyödyllistä saada vähintään maakuntatasolla kokonaiskuva kunta- järjestö – yhteistyön rakenteista ja hahmottaa sitä kautta mahdolliset puutteet.

Kunta–järjestö –yhteistyön kehittämiseen liittyen nousi esiin myös konkreettisia kehitysideoita. Monessa haastattelussa tuli esiin ajatus ”kunnan tarveperustaisesta tarkastelusta” lähtökohtana erilaiselle

⁵ <https://innokyla.fi/sites/default/files/2020-11/JA%CC%88RJESTO%CC%88YSTA%CC%88VA%CC%88LLINEN%20KUNTA.pdf>

⁶ <https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/jarjesto-20-jarjestot-mukana-muutoksessa>

yhteistyölle. Kunnan alueella voitaisiin kerätä ensin tietoa siitä, mitä tarpeita alueen asukkailla on, ja sen jälkeen koottaisiin yhteen alueen järjestöt, viranomaiset, seurakunnat, koulut ja yritykset ja jaettaisiin niiden välillä rooleja. Samaan teemaan liittyen nousi myös ajatus osallistuvan budjetoinnin ja siinä kunnan asukkaiden kanssa läpikäydyn prosessin hyödyntämisestä tarveperustaisen yhteistyön pohjana. Ideoita, jotka eivät saa rahoitusta osallistuvan budjetoinnin kautta, voitaisiin hyödyntää tietona eri alueiden tarpeesta. Osallistuvassa budjetoinnissa asukaspiirit miettivät, mitä rahalla voisi tehdä ja miten aluetta voidaan kehittää. Tästä työstä voitaisiin ponnistaa erilaisia kansalaisyhteiskunnan (järjestöt, seurakunnat, kuntalaiset) yhteishankkeita ja kunta voisi olla mukana mahdollistamassa toimintaa, vaikka ei toimisikaan rahoittajan roolissa. Haastatteluissa tuotiin esiin myös ajatuksia erilaisten teknisten alustojen hyödyntämisestä tällaisen tiedon keräämisessä, ja näistä esimerkkinä mainittiin Open Knowledge Finland, Avoin data tai HRI loves developers.

3.2.1.4 Järjestöjen ja kuntien erilaisia kumppanuustyökaluja

Kuntien ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyötä edistäviksi ja vapaaehtoistoimintaa tukeviksi käytännöiksi tunnistettiin myös erilaiset kuntien ja järjestöjen väliset yhteistyökumppanuudet. Pohjois-Karjalassa on käytössä järjestö-kuntayhteistyön asiakirja, johon kunta ja järjestöt kirjaavat muun muassa järjestöyhteistyön muodot ja rakenteet, kumppanuustoiminnan sisällön, myönnettävät avustukset ja tuet, järjestöille tarjottavat toimitilat, yhteistyön vuosikellon, järjestöjen osallistumisen hyvinvointityöhön sekä kunnan järjestöyhteyshenkilöt. Asiakirja toimii välineenä luoda pysyviä rakenteita ja käytäntöjä kunnan ja kansalaisyhteiskunnan välille. Porissa hyödynnetään puolestaan kumppanuussopimuksia ja Tampereella kumppanuuspöytä -mallia. Lapin osalta tuotiin esiin, että siellä maakunnallisen turvallisuussuunnitelman valmistelun yhteydessä kokoonnutaan Arjen turva -toimintamallin mukaisen verkoston kautta, joka tuo yhteen eri toimijoita. Enontekiöstä tuotiin esiin hyvinvointikertomuksen yhteydessä järjestösektorin kanssa toteutettu yhteistoimintaprosessi, jossa mietittiin erilaisia yhteistyön muotoja.

Haastatteluissa tunnistettiin, että erilaisia sektorikohtaisia viranomaisten ja järjestöjen välisiä yhteistyön malleja kehitetään paljon projektirahoituksella. Kyse on usein yhteistyöstä jonkun yksittäisen toimijan kanssa, jolloin projekteissa luodut toimintamallit jäävät pois käytöstä hankerahoituksen päättyessä. Jatkuvan hankekehittämisen on huomattu myös rasittavan kuntien ja kaupunkien asukkaita, jos malleja ei saada juurtumaan osaksi vakituista toimintaa.

Haastatellut pitivät tärkeänä, että kunnan rakenteiden tarkastelussa huomioitaisiin sosiaalisen kestävyyden näkökulma, eli miten kehittämistoimenpiteillä tavoitetaan heikommassa asemassa olevat ihmiset. Hankkeelta toivottiinkin kunnille työkaluja ja oivalluksia siitä, miten kunnat voisivat edistää asukkaidensa hyvinvointia ja osallisuutta. Sosiaalisen kestävyyden näkökulmalla todettiin olevan kauaskantoisia vaikutuksia muun muassa turvallisuuden ja yhteiskuntarauhan kehittymisen kautta. Tähän nähtiin liittyvän myös taloudellinen kysymys, sillä esimerkiksi syrjäytyneiden henkilöiden auttaminen aiheuttaa kustannuksia kunnille. Kunnille olisi hyvä viedä tietoa siitä, että vapaaehtoisvoimin tehdyt toimet ja palvelut eivät ole kunnalle riski tai toiminnan haastaja, vaan yhteistyöllä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa on mahdollista saavuttaa synergioita (kuten esimerkiksi valokuiturakentamisen puolella). Tällaisen ymmärryksen levittämistä voisi edesauttaa hyvien käytäntöjen tunnistaminen ja niiden nostaminen esiin julkisuudessa.

3.2.2 Kunta tilojen tarjoajana

Eri toimijoille tarjotut tilat ovat yksi keskeinen keino kunnille mahdollistaa kansalaistoimintaa. Valtaosassa haastatteluja tuotiin esiin, että tilojen löytäminen toimintaan on olennaista, jotta yhteisen asian äärelle voidaan kokoontua ideoimaan. Haastateltavat toivat esiin, että monilla järjestöillä ei ole rahaa omien tilojen vuokraamiseen ja kuntien rooli tilojen tarjoajana koettiin merkittävänä.

Haastatteluista kävi myös ilmi, että kunnissa on olemassa erilaisia käytäntöjä tilaratkaisujen tarjoamisen suhteen. Tuusulassa on esimerkiksi perustettu asukkaiden yhteisötiloja, jotka ovat maksutta kaikkien varattavissa. Yhteisötilojen perustamisessa on hyödynnetty olemassa olevia kunnan kiinteistöjä, jotka olisivat muuten tyhjiään tai puolikäytöllä. Espoossa ja Vantaalla kaupunki on antanut tiloja perhementoritoimintaan ja myös muista kunnista nostettiin esimerkkejä tilojen tarjoamisesta järjestöjen tai asukkaiden käyttöön. Tilojen käyttöön antamiselle ei kuitenkaan vaikuttanut olevan strukturoitua mallia, vaan käytännöt vaihtelevat kunnittain.

Vastikään rakennettuja asukastaloja ja monikäyttötiloja, joissa esimerkiksi koulurakennuksessa toimii muita asukkaiden palveluita ja vapaa-ajan toimintoja, pidettiin hyvänä kehityssuuntana. Tämä kehitys on kuitenkin hidasta eikä poista tarvetta löytää jo olemassa oleville rakennuksille monipuolisempaa käyttöä, joka tukisi kansalaisyhteiskunnan toimintaa. Ajatuksena tuotiinkin esiin, että esimerkiksi kunnan tai kaupungin hyvinvointisuunnitelman laatimisen yhteydessä voitaisiin miettiä, miten kunta voisi tukea paikallista vapaaehtoistoimintaa tarjoamalla tiloja vapaaehtoisten käyttöön. Haastatteluissa myös pohdittiin, onko kunnissa ylipäänsä tietoa muiden kuntien hyvistä käytännöistä, joissa kuntien omistamia tiloja on tarjottu kansalaisyhteiskunnan käyttöön, ja minkälainen merkitys tällä on alueen asukkaille. Tällaisia hyviä käytäntöjä toivottiinkin levitettäväksi hankkeen kautta. Kokemukset etäajasta ja ikäihmisten vaikeuksista käyttää digitaalisia työvälineitä herätti keskustelua siitä, voisiko kunnan rooli tulevaisuudessa olla fyysisten tilojen lisäksi etävälineiden tarjoaminen ja tuki näiden välineiden käyttöön.

3.2.3 Alueelliset ja paikalliset verkostot

Haastatteluissa käytiin läpi, minkälaisia vapaaehtoistoimintaan linkittyviä tiedonkulkua ja yhteistyötä tukevia verkostoja haastateltavat hyödyntävät omassa työssään ja minkälaisia tukea erilaiset verkostot haastateltavien toimintaan tarjoavat. Alla on kuvattu omissa luvuissaan vapaaehtoistoiminnan teemoihin keskittyvät verkostot ja alueelliset järjestöjen yhteistyöverkostot.

3.2.3.1 Valikkoverkosto, valikkoryhmät ja muut vapaaehtoistoiminnan verkostot

Kuten edellä jaksossa 3.1.3 on todettu, haastateltavat eivät pääsääntöisesti tunnistaaneet valtioneuvostotasolla toimivaa verkostoa, jossa käsiteltäisiin vapaaehtoistoiminnan teemoja. Esiin kuitenkin tuli, että Maaseutupolitiikan neuvosto MANEn harvaanasutun maaseudun teemaverkoston (HAMA) työn yhteydessä on pohdittu vapaaehtoistoiminnan teemoja, kuten kylätoimijoiden yhteistyömahdollisuuksien kehittämistä kuntien kanssa. Myös MANEn toisessa teemaverkostossa, kansalaistoiminta ja hyvinvointi -verkostossa (KAHVEE) on sivuttu vapaaehtoistoiminnan teemoja. Valtioneuvosto on asettanut uuden Maaseutupolitiikan neuvoston toimikaudelle 1.3.2021—31.12.2025 eikä sen yhteyteen perustettavia teemaverkostoja ole vielä tiedossa. Eduskunnan osalta nostettiin esiin eduskunnan vapaaehtoistoiminnan tukiryhmä, joka on ollut usein kiinnostunut erilaisista vapaaehtoistoimintaan ja kansalaisyhteiskuntaan liittyvistä hankkeista.

Kansalaisareena ja sen koordinoima valikkoverkosto nousi esiin keskeisenä vapaaehtoistyön teemoja käsittelevänä verkostona Suomessa. Kansalaisareena onkin ainoa kaikkien vapaaehtoistoimijoiden edunvalvoja Suomessa. Kansalaisareenan valikkoverkosto koostuu alueellisista ja temaattisista ryhmistä, joihin kuuluu yhteensä yli 1300 järjestöjen, kuntien, seurakuntien ja yritysten vapaaehtoistoiminnan koordinaattoria, muuten vapaaehtoistoiminnan parissa työskentelevää, sekä koordinoivassa roolissa toimivaa vapaaehtoista. Valikkoverkosto jakautuu yhteensä 37 alueelliseen valikkoryhmään. Joillain alueilla valikkoryhmät ovat erittäin aktiivisia ja niiden puitteissa järjestetään muun muassa koulutusta ja säännöllisiä tapaamisia alueen eri toimijoiden kesken ja ryhmän toiminta nähdään keskeisenä alueen eri toimijoiden vuoropuhelun kannalta. Toisaalta joidenkin haastateltujen mukaan oman alueen valikkoryhmän toiminta ei ole kovin koordinoitua eikä sen koeta tuovan omaan työhön lisäarvoa. Alueellisten ryhmien koordinointi tapahtuu vapaaehtois pohjalta paikallisten toimijoiden johdolla. Alueelliset valikkoryhmät

voivat tehdä myös yhteistyötä keskenään, kuten on esimerkiksi Satakunnassa, jossa Huittisten, Pohjois-Satakunnan, Porin ja Rauman valikkoryhmät käyvät vuoropuhelua keskenään.

Valikkoryhmien perustaminen ja toiminta tuotiin myös esiin hyvänä esimerkkinä siitä, miten kuntaan on eri toimijoiden kesken saatu luotua yhdessä tekemisen kulttuuri, jossa vapaaehtoiset nähdään monen toimijan yhteisenä voimavarana sen sijaan, että vapaaehtoisten oletetaan sitoutuvan yhden organisaation toimintaan vuosikausiksi. Monet haastateltavat toivat esiin, että kun ihmiset tulevat tutuiksi ja on totuttu yhdessä tekemiseen, myös kilpailuasetelma on poistunut. Haastatteluissa pohdittiinkin paljon järjestöjen välistä kilpailuasetelmaa, jonka katsottiin olevan yleistä ja johtuvan pitkälti niukasta rahoituksesta. Paikalliseen yhteistyöhön liittyen tuotiin myös ajatus alueellisten valikkoryhmien hyödyntämisestä pohjana kuntatason järjestöverkostotyölle, jos tällaista foorumia ei kunnan alueella vielä ole.

Haastatteluissa tunnistettiin myös muita nimenomaan vapaaehtoistoiminnan teemoihin keskittyviä alueellisia verkostoja, kuten Pohjois-Pohjanmaalla toimiva VARES-verkosto ja Kuusamossa toimiva ALVA-verkosto. Erilaisten verkostojen hyvinä puolina pidettiin yhteisten vapaaehtoistoimintaan liittyvien koulutusten järjestämistä ja erilaisten kyselyiden toteuttamista. VARES-verkoston tehtävänä on esimerkiksi edistää kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan roolin tunnistamista osana yhteiskunnan perusrakenteita ja suhteessa julkiseen palveluntuotantoon. VARES-verkoston edustaja on mukana myös paikallisessa valikkoryhmässä. Seurakuntien osalta tuotiin esiin, että Kirkkohallitus koordinoi evankelis-luterilaisten seurakuntien omaa vapaaehtoistyöverkosta muutaman kuukauden välein.

3.2.3.2 Alueelliset järjestöjen yhteistyöfoorumit

Haastatteluissa nousi esiin myös alueellisten järjestöjen yhteistyöfoorumien rooli vapaaehtoistoimintaa tukevana rakenteina. Yhteisöfoorumit tukevat järjestöjen toimintaa muun muassa tarjoamalla koulutusta, yhteistyöverkostoja, yhteistä ideointia ja toimintaa tukevia kyselyitä. Joidenkin yhteistyöfoorumien toimintaan liittyy myös erillinen vapaaehtoistoiminnan alaverkosto. Järjestöjen yhteistyöfoorumilla tarkoitetaan tässä erilaisia maakunnallisia järjestöjen yhteistyöjärjestöjä ja -verkostoja ja järjestöneuvottelukuntia, jotka tuovat yhteen alueen järjestöjä ja luovat esimerkiksi yhteyksiä järjestöjen ja maakunnan ja/tai kuntien välille. Järjestöjen yhteistyöfoorumit eivät kuitenkaan toimi kaikki samassa raamissa, vaan niiden toiminnan sisältö ja yhteistyö suhteessa kunnallishallintoon vaihtelee alueittain.

Viime hallituskauden SOTE-valmisteluun liittynyt Järjestö 2.0: Järjestöt mukana muutoksessa -hanke ja sen maakunnallisissa alahankkeissa tehty työ tunnistettiin keskeiseksi tekijäksi järjestöjen yhteistyöfoorumien toiminnan kehittämisessä viime vuosina. Hankkeen johdosta maakuntiin on perustettu monia uusia yhteistyöfoorumia ja neuvottelukuntia. Suomen sosiaali- ja terveys SOSTE ry:n julkaisemassa Järjestötieto SOTE-uudistuksessa -raportissa⁷ todetaan, että malli uusille yhteistyöelimille on kuitenkin saatu jo ennen Järjestö 2.0 -hanketta perustetuista yhteistyörakenteista. Esimerkiksi Keski-Suomen Järjestöareena ja Pohjois-Karjalan järjestöasiain neuvottelukunta JANE saivat alkunsa vuonna 2008. Lisäksi Pohjois-Karjalassa on perustettu kuntiin niin sanottuja paikallis-JANEja tuomaan yhteen paikallisia järjestöjä (kts. jakso 5.2.1 ja esimerkki Outokummun osalta). Lapin järjestöneuvottelukunta perustettiin 2012 ja Pohjois-Pohjanmaan järjestöneuvottelukunta vuonna 2013. Keski-Suomen Järjestöareena perustettiin ennen kaikkea alueen järjestöjen keskinäisen yhteistyön vahvistamiseen, kun taas Pohjois-Karjalan, Lapin ja Pohjois-Pohjanmaan neuvottelukunnista luotiin muodollinen yhteys julkishallintoon. Keväällä 2020 järjestöyhteistyöelimistä oli valmiina tai pitkälle valmisteltuina lähes kaikissa maakunnissa.

Monet haastateltavat kokivat, että erilaiset verkostot ja niiden toiminta näyttävät pirstaleisena ja niiden tehtävät vaihtelevat alueittain. Lähtökohtaisesti haastateltavat tunnistivat oman sektorinsa tai alueensa

⁷ <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/05/2020-05-SOSTE-julkaisu-Jarjestot-mukana-muutoksessa-Jarjestotieto-sote-uudistuksessa.pdf>, s. 27

osalta erilaisia verkostoja, mutta eivät osanneet sanoa, millaisia keskustelufoorumeja tai verkostoja muilla toimialoilla on. Monet haastateltavat kaipasivatkin kokonaiskuvan luomista siitä, miten eri verkostojen toiminta eroaa toisistaan ja miten niiden toiminta linkittyy muun muassa vapaaehtoistoiminnan aseman edistämiseen.

SOSTEn ja alueellisten verkostojärjestökumppaneiden muodostamassa Järjestöjen sote-muutostukityössä⁸ tullaan tulevien vuosien aikana työskentelemään sen puolesta, että järjestöt varmistavat paikkansa ihmisten osallisuuden, terveyden ja hyvinvoinnin turvaajina sote-uudistuksen jälkeisessä Suomessa. Tässä yhteydessä selvitetään vielä tarkemmin verkostojärjestöjen roolia ja niiden tehtävien sisältöä.

3.2.4 Verkkoalustat vapaaehtoistehtävien löytämiseen

Suomessa on kaksi valtakunnallisesti käytössä olevaa verkkoalustaa, joissa on mahdollista ilmoittaa erilaisia tarjolla olevia vapaaehtoistyötehtäviä. Alustat ovat nimeltään vapaaehtoistyö.fi ja toimeksi.fi. Näiden lisäksi ainakin Keski-Pohjanmaalla on eViljo -niminen verkkoalusta, joka toimii yhteistyössä toimeksi.fi -verkkoalustan kanssa, mutta ei ole osa sitä.

Valtakunnallinen toimeksi.fi koostuu paikallisista aluepalveluista, joita ovat lappilaiset.fi, ihmiset.fi, varesverkosto.fi, jelli.fi, kaenuulaiset.fi, pohjoissavolaiset.fi, sinnedit.fi, yhdistystori.fi, lähellä.fi, meidänhame.fi, pajathamalaiset.fi, yhdistysinfo.fi, ja uusimaalaiset.fi. Satakunnassa mietitään parhaillaan liittymistä joko toimeksi.fi tai vapaaehtoistyö.fi -verkostoon. Toimeksi.fi -verkkopalvelukokonaisuus on avattu vuoden 2013 alussa. Palvelu on kehitetty usean eri järjestön yhteistyöllä ja sen on rahoittanut Raha-automaattiyhdistys (RAY) ja myöhemmin STEA.

Vapaaehtoistyö.fi on puolestaan Kirkkopalvelut ry:n ja Kansalaisareenan yhteistyössä luoma verkkoalusta, joka korvasi Kansalaisareenan ylläpitämän hiioip.100.fi -verkkoalustan. Vapaaehtoistyö.fi-alusta luotiin STEAn rahoituksella. Uusi verkkoalusta otettiin käyttöön vuonna 2020. Vapaaehtoistyö.fi-verkkoalusta tarjoaa käyttäjille kaksi eri versiota, maksullisen ja maksuttoman. Maksullinen versio tuottaa erilaisia tilastoja, kuten kuvaajia oman paikkakunnan vapaaehtoistyötilanteesta, ja siitä, minkälaiset vapaaehtoistyöntekijät ihmisiä alueella kiinnostavat. Lisäksi järjestelmä tuottaa tietoa muun muassa erilaisten tehtävien määrästä alueella. Vapaaehtoispaikkojen ilmoittaminen on maksutonta.

Vapaaehtoistehtävien löytämistä helpottava verkkoalusta nähtiin tarpeellisena erityisesti pienempien järjestöjen taholta. Isoilla toimijoilla on käytössä omat kanavansa missä he rekrytoivat uusia vapaaehtoisia ja tämän lisäksi ne voivat hyödyntää yhteisiä verkkoalustoja. Vapaaehtoistyö.fi –hankkeen yhteydessä on myös keskusteltu mahdollisuudesta avata Toimeksi.fi-järjestelmän ja Vapaaehtoistyö.fi –järjestelmän väliset rajapinnat, mutta toistaiseksi järjestelmien välistä integraatiota ei ole tehty.

Haastateltavat pitivät tärkeänä, että verkkoalustoista löytyy myös tietoa paikallisista yhdistyksistä. Tähän liittyen kuntien edustajat pohtivatkin, että kunnissa on haasteena se, miten saadaan ajankohtainen tieto kunnissa toimivista järjestöistä. Monessa kunnassa on oma yhdistysrekisteri, jonka ylläpitäminen on hankalaa. Inarista tuotiin esiin esimerkki, jonka avulla lappilaiset.fi –järjestelmään on saatu rekisteröityä alueen järjestöjä. Kunta-avustusuudistuksen aikana (2020) tehtiin päätös, että avustuksen hakijan on oltava rekisteröitynyt lappilaiset.fi –järjestelmään. Lappilaiset.fi –järjestelmästä järjestöjen tiedot on linkitetty suoraan kunnan nettisivuille.

⁸ <https://www.soste.fi/uutinen/jarjestojen-sote-muutostuki-vauhtiin-eri-puolilla-suomea-tavoitteena-vahvat-jarjestot-ihmisen-tukena-sote-suomessa/>

3.3 Vapaaehtoistoimintaa koordinoiva organisaatio

3.3.1 Johtamisen ja koordinaation merkitys

Haastatteluissa kysyttiin johtamisen ja koordinaation merkityksestä vapaaehtoistoiminnalle. Haastateltavat toivat selkeästi esiin, että jos vapaaehtoistoiminnan halutaan onnistuvan, sitä on johdettava ja koordinoitava. Haastateltavien taustaorganisaation toiminnassa mukana olevien vapaaehtoisten määrä ja tavat organisoida toimintaa vaihtelivat. Joidenkin osalta koko toiminta perustuu lähtökohtaisesti vapaaehtoisten työpanokseen, kun toisissa vapaaehtoiset täydensivät isompaa työntekijöiden joukkoa. Vapaaehtoisten käytännön rooli myös vaihteli eri organisaatioissa. Joissakin toiminnoissa vapaaehtoiset suunnittelivat ja kehittivät toimintaa vahvasti ja joissakin vapaaehtoisten rooli oli enemmän toimintaa tukeva ja avustava.

Jos vapaaehtoistoiminnan rakennetta ei ole erikseen mietitty ja tehtävä ei kuulu erityisesti kenellekään, on vapaaehtoisten toimintaan mukaan ottaminen vaikeaa. Haastatteluissa kerrottiin esimerkkejä, joissa erityisesti etäaikana kukaan ei ole johtanut toimintaa ja vapaaehtoinen on lopulta kyseenalaistanut oman lisäarvonsa toiminnalle. Erityisesti isoissa järjestöissä vapaaehtoistoimintaa koordinoiva rakenne nähtiin edellytyksenä tehdä toimintaa laajemmin samalla tavalla. Vapaaehtoistoiminnan kokonaisuuden kehittämisen kannalta pidettiin tärkeänä, että joku katselee sitä laajemmasta perspektiivistä. Vapaaehtoistoiminnan koordinaation rooli tunnistettiin samalla tavalla pienien toimijoiden keskuudessa. Esimerkiksi lyhytaikaisessa pop up –tyyppisessä toiminnassa tarve koordinoinnille nähtiin keskeisenä muun muassa toiminnan jatkuvuuden kannalta.

”Vapaaehtoistoiminta syttyy helposti, mutta myös sammuu helposti. Koordinaatio pitää tätä toimintaa yllä”

Koordinoimisessa korostui vapaaehtoisen kehityspolun miettimisen tärkeys. Kun vapaaehtoisten polku on mietitty rekrytoinnista lähtien, niin toimintaan saadaan siihen sopiva porukka ja vapaaehtoisten tehtävät ovat selkeät ja tekijälleen mieluisat. Tärkeänä pidettiin myös, että tehtäviin saa koulutusta, neuvoa ja tukea ja vapaaehtoinen tietää mitä häneltä odotetaan. Vapaaehtoistoiminnan johtajan rooli nähtiinkin erityisen tärkeänä vapaaehtoisten tukemisen kannalta.

Koulutuspolussa pidettiin myös tärkeänä miettiä se, miten vapaaehtoinen voi kehittyä tehtävissään ja miten vapaaehtoiselle annetaan palautetta ja kiitosta panoksestaan. Esiin myös tuotiin, että vapaaehtoiskoordinaattorin pitäisi varmistaa, että vapaaehtoisilta ei vaadita liiallista työpanosta.

”Vapaaehtoisista tulisi pitää hyvää huolta. Järjestetään vapaaehtoisten omat päivät, joissa eri puolelta maata kokoonnutaan ja on koulutusta ja sparrausta ja yhdessä viihtymistä. Se yhteisöllisyys on isossa roolissa. Tunne, että on osa yhteisöä.”

Haastateltavat toivat esiin, että uusia vapaaehtoisia saadaan mukaan toimintaan muun muassa Facebook-rekrytoinnin, vapaaehtoistapahtumien ja kaupungin tai kunnan tapahtumista, toisten vapaaehtoisten suosituksesta sekä vapaaehtoisten peruskoulutusten kautta. Haastatteluissa nostettiin esiin, että vapaaehtoisten osaamista ja syitä toimintaan hakeutumiselle voitaisiin selvittää vielä enemmän ja tätä kautta kehittää vapaaehtoisen polkua toiminnassa. Haastatteluissa nousi myös esiin idea vapaaehtoispankista, jonka avulla kehitettäisiin järjestöjen välistä yhteistyötä, mahdollistettaisiin vapaaehtoisille kehittymismahdollisuuksia ja osaamisen hyödyntämistä laajemmin sekä vähennettäisiin kilpailuasetelmaa järjestöjen välillä.

Vapaaehtoistoiminnan koordinaattorien ja johtajien jaksamisesta ja resursseja kehittää toimintaa mietittiin myös paljon. Esiin tuotiin, että vapaaehtoistyön koordinoinnin osaajia ei ole helposti löydettävissä, sillä kyse on omanlaisesta osaamisprofiilista, jossa vaaditaan tutkivaa työtettä. Tehtävässä pidettiin tärkeänä sitä, että haluaa tutustua ja tuntea vapaaehtoiset ja muodostaa heistä toimivan ryhmän, sillä vapaaehtoisten verkoston ohjaaminen ja yhteydenpito heidän välillään on yksi keskeinen osa tehtävää. Haastatteluissa

myös todettiin, että vapaaehtoisten joukossa on eri-ikäisiä ja eri taustoista tulevia, mikä on toiminnan rikkaus, mutta vaatii johtamista. Useat toivat esiin, että tärkeää on, että vapaaehtoiskoordinaattori on saanut omakohtaisen kokemuksen siitä, miltä sujuva vapaaehtoistoiminta näyttää. Vapaaehtoistoiminnan koordinaattoreiden työnkuva on kiireinen ja kehittämistyölle on vaikea löytää aikaa. Esiin tuotiinkin huoli vapaaehtoistoimintaa koordinoivien jaksamisesta ja siitä, mistä löytää innokkaita henkilöitä tehtäviin.

Monet haastateltavat toivat esiin, että omassa taustaorganisaatiossa tulisi kiinnittää enemmän huomiota vapaaehtoisten osallistamiseen ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseen. Haastatteluissa tunnistettiin, että ihmisillä on ylipäänsä kaipuu jakaa omaa osaamistaan, ja tämä tulisi tunnistaa myös vapaaehtoistyössä. Haastatteluissa katsottiinkin, että vapaaehtoistoiminnan ei tulisi olla ylhäältä alas saneltua, vaan parhaimmillaan koordinaattori toimii mahdollistajan, sparraajan ja tukijan roolissa.

Uusien vapaaehtoisten mukaan tuleminen uudistaa samalla totuttuja toimintatapoja. Useassa haastattelussa tällaisen kehityskulun haasteena nähtiin kuitenkin oman organisaation toiminta, jossa saatetaan suhtautua varautuneesti uusiin, perinteisestä toiminnasta poikkeaviin ideoihin, erityisesti, jos kyse on toiminnan rakenteiden muutoksesta. Keskusteluissa heräsi myös kysymys vapaaehtoisten ja palkattujen työntekijöiden rooleista ja keskinäisestä arvostuksesta. Jotkut haastatellut olivat törmänneet vastarintaan edistäessään vapaaehtoisten osallistamista toiminnan kehittämiseen tai heidän ideoiden muuttamista uusiksi käytännöiksi.

Haastatteluissa nostettiin myös järjestöjen työntekijöiden rooli suhteessa vapaaehtois pohjalta toimivaan järjestön johtoon. Järjestöissä on harvoin varsinaista työnantajaa, vaan käytännössä toiminta koostuu ryhmästä ihmisiä, joilla ei ole välttämättä kokemusta työnantajana toimimisesta. Tämä saattaa asettaa työntekijän haastavaan asemaan, jos häneltä odotetaan samanlaista sitoutumista järjestöön kuin vapaaehtois pohjalta toimivaan hallitukseen.

3.3.2 Ihmisten ajankäytön muutos ja vaikutukset vapaaehtoistoimintaan

Haastatteluissa tunnistettiin, että ihmisten kiinnostus erilaisiin lyhytaikaisiin vapaaehtoistehtäviin on kasvanut viime vuosina. Havaintoon liitettiin vahvasti ajatus ihmisten ajankäytön muuttumisesta, jonka johdosta vapaaehtoistoimintaan ei välttämättä haluta tai voida sitoutua pitkäksi aikaa.

Vapaaehtoistoiminnan haasteeksi nähtiin myös kilpailu ihmisten vapaa-ajasta, kun erilaista kiinnostavaa tekemistä on ihmisille tarjolla lähes rajattomasti.

”Uusia vapaaehtoisia on tullut, mutta sitoutuminen on erilaista. Uusi voi tulla vähän käymään toiminnassa ja se on hieman erilaista tekemistä. Se haastaa meitä miettimään, että mitä ihmiset toivoo ja haluaa tehdä.”

Haastatteluissa pohdittiin, miten ihmisten kiireiseen elämään ja harrastuksiin saataisiin sovitettua esimerkiksi yksi päivä viikossa vapaaehtoistyötä, joka toisi toimintaan kaivattua pysyvyyttä. Ikäihmisten auttajiksi tarvitaan ystävöitymistä, jossa ikäihmistä tavataan kerran viikossa tai useammin, eikä kertaluontoisen avun katsottu vastaavaan tällaiseen tarpeeseen.

”Ihmisten ajankäytöstä joutuu tappelemaan, se on muuttunut 2000-luvulla.”

Monista järjestöistä tuotiinkin esiin, että vapaaehtoistoiminnan rakenteita on jo lähdetty muuttamaan tai että toiminnan uudistumistarve on ajankohtainen pohdinnan aihe ihmisten ajankäyttöön ja toiveisiin liittyviin tarpeisiin vastaamiseksi. Järjestöissä on valmiina tietyt toimintamuodot, joita voi olla vaikea muuttaa. Haastateltavat tunnistivat laajasti oman toimintansa uudistumistarpeen mainittujen muutosten johdosta. Haastatteluissa muun muassa katsottiin, että nuorempien saamisen mukaan toimintaan edellyttää ainakin sitä, että ”ei saa pönöttää ja pelata korttia”, koska ihmiset (vaikka eläkeikäiset) kokevat nykyään

kuuluvansa ikäistään nuorempien joukkoon. Paljon myös pohdittiin sitä, miten toiminnasta tehdään kutsuvaa niin, että ihmiset haluavat antaa toimintaan osaamistaan.

”Sehän on vain ideointia, että miten se integroidaan jonkun järjestön työhön. Toiminnan pitäisi mahdollistaa myös pop up –tyyppinen toiminta”

Järjestöjen puolelta tuotiinkin esiin esimerkki, miten vapaaehtoistoiminnan rekrytointi-, koulutus- ja sitoutumissykliä lyhentämällä ja joustavoittamalla vapaaehtoiset on saatu pysymään paremmin mukana toiminnassa. Haastatteluissa myös pohdittiin, millaiseksi esimerkiksi ikäihmisten avuntarve muuttuu tulevaisuudessa, ja onko ystävöiminta sopiva toimintamalli myös nykyisten aktiivisten eläkeläisten vanhetessa.

4 Korona-ajan kokemuksia

Koronaepidemian erilaiset vaikutukset vapaaehtoistoimintaan nousivat myös esiin haastatteluissa. Koronaepidemian tunnistettiin tuoneen mukanaan valtavan digiloikan koko yhteiskunnassa. Haastateltavat pohtivatkin sitä, kuinka koronan jälkeinen aika tulee hyödyntämään uusia digitaalisia keinoja. Digiloikan huomattiin myös tuoneen paljon uusia mahdollisuuksia omaan toimintaan. Muun muassa erilaisten valtakunnallisten resurssien, kuten webinaarien ja koulutusten hyödyntäminen on helpompaa, ja monessa toiminnassa on siirrytty laajemmin alueelliseen yhteistyöhön paikallisen sijasta. Tätä kautta myös vapaaehtoistoiminnan parissa toimivat henkilöt saavat myös luontevammin toisiltaan sparraustukea. Monet toivoivatkin, että esimerkiksi vapaaehtoistyötä koordinoiville henkilöille suunnatut koulutukset ja tapahtumat olisivat jatkossakin mahdollisia myös verkossa, jotta osallistuminen ei edellyttäisi matkustamista pitkien matkojen takaa.

Monet olivat tehneet havainnon siitä, että koronaepidemian aikana toimintaan oli tullut paljon uusia vapaaehtoisia. Muun muassa työikäisiä henkilöitä oli tullut aikaisempaa enemmän mukaan. Toisaalta koronaepidemian vuoksi monet iäkkäät eivät ole pystyneet jatkamaan vapaaehtoistehtävissä samaan tapaan kuin aiemmin tai ovat jopa joutuneet jättämään vapaaehtoistehtävät kokonaan epidemian aikana. Koronaepidemia on korostanut vapaaehtoisten eriarvoisuutta, kun osallistujien on ollut käytettävä digitaalisia työvälineitä. Jotkut eivät osaa tai uskalla ottaa digivälineitä haltuun, mutta joissain tilanteissa kyse voi olla myös haluttomuudesta muuttaa toiminnan muotoa. Jotkut haastateltavat toivatkin esiin, että muutamat iäkkäämmän polven edustajat omassa organisaatiossa ovat vastustaneet toiminnan siirtymistä digimaailmaan.

Haastatteluissa korostui huoli siitä, miten riskiryhmään kuuluvat seniorit voivat osallistua toimintaan epidemian aikana ja palaavatko he mukaan epidemian loputtua. Huolta kannettiin myös siitä, että toiminnasta pois jääneet vapaaehtoiset voivat potea myös huonoa omatuntoa siitä, kun eivät pääse auttamaan. Osa iäkkäämmistä vapaaehtoisista on lisäksi turvautunut itse vapaaehtoisten apuun muun muassa ruoka-avun tai vastaavan muodossa ja samalla kohdannut haasteen siinä, miten uskaltaa pyytää apua ja kertoa olevansa esimerkiksi yksinäinen, kun on tottunut aikaisemmin toimimiaan auttajan roolissa.

Esiin tuotiin, että vapaaehtoisten vastaanottamiseen ja kouluttamiseen on kehitetty uusia digitaalisia innovaatioita ja digivälineiden katsottiin tuovan apuja myös vapaaehtoistyöhön, jossa autetaan ikäihmisiä. Digiauttamisen muotoja on lisätty: ihmisiä tuetaan netin kautta ja puhelimesta sekä myös Whatsapp-ryhmäkeskustelujen avulla. Digitalisaation avulla on myös kerätty ajantasaista tietoa vapaaehtoisista ja heidän osaamisestaan ja kiinnostuksestaan. Järjestöjen ketteryys ja notkeus nähtiin tässä suurena etuna epidemian tuomiin haasteisiin vastaamisessa. Korona-ajan kokemuksia ja epidemian johdosta kehitettyjä uusia innovaatioita toivottiin levitettäväksi hankkeen yhteydessä.

”Suomi on pullollaan hyviä käytäntöjä, eikä ne ole vielä levinneet. Sellaisten uusien hyvien käytäntöjen ja kokeilujen esille tuominen ja levittäminen olisi nyt tärkeää. Samat haasteet ollut kaikilla.”

Erityisesti maakunnissa digivälineiden käytölle nähtiin tarvetta pitkien, osallistumista hankaloittavien välimatkojen vuoksi. Haastatteluissa kerrottiin, että digitalisaation avulla on tavoitettu uusia ihmisiä, sillä joillekin etäyhteys on ollut ainoa keino osallistua kulkemishaasteiden vuoksi. Esiin myös tuotiin, että digitaalisuuden keinojen hyödyntämistä mietittäessä kannattaa muistaa, että ikäihmisten digitaalitojen taso tulee muuttumaan huomasti jo muutamassa vuodessa. Muutaman vuoden kuluttua toimitaan jo sen ikäluokan kanssa, joka hoitaa luontevasti digitaalisesti omia asioitaan, jolloin myös vapaaehtoistyössä voidaan hyödyntää enemmän digitaalisia keinoja.

Korona-aika on korostanut myös sitä, että alueellista järjestöjen ja muiden toimijoiden koordinaatiota tarvitaan myös varautumiseen ja valmistautumiseen, jotta kriisin tullessa tiedetään, kuka tekee mitään ja mitä yhteistyön muotoja on olemassa kriisiin vastaamiseksi. Kuntien kannattaisi haastateltujen mukaan hioa suhteet ja verkostot kansalaisyhteiskunnan kanssa etukäteen jo kuntoon, jotta toiminta olisi kriiseissä sujuvampaa. SPR tunnistettiin keskeiseksi toimijaksi ja esimerkiksi varautumistyössä. Erilaista järjestöjen ja viranomaisen välistä yhteistyötä on tehty muun muassa rokotuksissa ja tartuntajäljityksissä sekä asiointiavun järjestämisessä. Korona-aikana on sovittu myös pelisääntöjä yhteistyölle mahdollisia tulevia kriisejä silmällä pitäen. Oulussa muun muassa VARES-verkoston ja alueen yhteisten vapaaehtoistoiminnan peruskurssien kautta oli löydetty yli 80 vapaaehtoistyöntekijää rokotusavuksi ja ruoka-aputoimintaan. Korona-ajan auttamista tutkitaan parhaillaan tarkemmin Helsingin yliopiston tutkimushankkeessa⁹, jossa tarkastellaan Helsingin asuinalueiden paikallisten yhteisöjen kykyä kohdata kriisejä, toimia niissä ja huolehtia yhteisön jäsenten hyvinvoinnista.

Korona-ajan kokemusten katsottiin tarjoavan myös hyödyllistä ymmärrystä siitä, kuinka koronaepidemian aikana eri toimijat lähtivät tarpeen ytimistä liikkeelle ja yhteistyöhön, ”sen kummemmin miettimättä”. Tällaisia kokemuksia pidettiin arvokkaina esimerkkeinä siitä, miten yhteistyötä voidaan tehdä sektorirajojen yli, kun tahtotila on olemassa. Monet kunnat toivat esiin, että koronaepidemian aikana kuntien alueelle syntyi valtava määrä erilaisia tukitehtäviä (kauppa-apu, lääkkeiden kuljetus, lääkäriin saattaminen jne.), joista kunnat tai järjestöt eivät selvinneet sen hetkisillä resursseilla. Tässä yhteydessä monessa paikassa todettiin, että vapaaehtoisten apu oli ainoa keino selviytyä suuresta määrästä nopealla aikataululla syntyneitä tehtäviä.

5 Parhaita käytäntöjä ja malleja

5.1 Yleistä

Haastatteluissa kartoitettiin haastateltavien kokemuksia hyvistä käytännöistä, joilla on vaikutettu myönteisesti vapaaehtoistoimintaan. Joitakin hyviä käytäntöjä on mainittu jo aikaisemmissa luvuissa ja alla oleviin lukuihin on kerätty sellaiset esimerkit, joita ei ole aikaisemmin mainittu. Useat haastateltavat toivat esiin, että Suomessa ja maailmalla on kehitetty valtava määrä hyväksi todettuja käytäntöjä ja ratkaisuja vapaaehtoistoiminnan edistämiseksi. Tämän vuoksi nähtiinkin, että parhaat käytännöt on luultavasti jo keksitty ja nyt olisikin tärkeää kuunnella erilaisia kokemuksia ja oppia niistä sen sijaan, että lähdetäisiin kehittämään taas uusi käytäntöjä. Esiin tuotiin, että antoisaa on kuulla erilaisia onnistumistarinoita ja kokemuksia ja saadaa tätä kautta uusia ideoita ja innostusta omaan toimintaan.

⁹ Lähiöiden yhteisöllinen resilienssi ja sen segregatio - miten kansalaisyhteiskunta kannattelee paikallisyhteisöjä koronakriisissä ja mitä opimme siitä seuraavia kriisejä varten?

Parhaita käytäntöjä kartoitettaessa esimerkkeinä mainittiin erilaisia hankkeita, kokeiluja sekä myös toimintaa ohjaavia pysyviä rakenteita. Parhaat käytännöt on jaettu kahteen kategoriaan; yhteistyön tekemisen malleihin ja vapaaehtoisten esille tuomiseen liittyviin käytäntöihin.

5.2 Yhteistyön tekemisen malleja

Haastateltavien pohdinnoissa parhaista käytännöistä korostui voimakkaasti yhteistyön elementti; monen onnistumisen takana koettiin olevan yhdessä tekeminen porukalla, oman organisaation tai ulkopuolisten kanssa.

Hyvänä esimerkkinä kunnan ja kansalaisyhteiskunnan välisestä yhteistyöstä tuotiin **Outokummun kunta**. Kunnassa toimii ns. OkuJane, joka on outokumpulaisten yhdistys- ja järjestötoimijoiden oma organisaatio, joka on perustettu vuonna 2017. OkuJanen toiminnan tarkoituksena on järjestöjen ja yhdistysten keskinäisten sekä kolmannen sektorin ja kaupungin välisen yhteistoiminnan ja kumppanuuksien kehittäminen kaupunkilaisten hyvinvoinnin ja paikkakunnan elinvoimaisuuden edistämiseksi. Outokummun kaupungin hyvinvointijohtaja toimii OkuJanen sihteerinä ja valmistelijana. Kaupungilla ei ole päätäntävaltaa OkuJanessa. OkuJane on edustettuna myös uudessa kaupungin osallisuus- ja yhteisötoimikunnassa, joka on ajatus-hautomon tapaan toimiva ryhmä ja toimii yhtenä kaupunginhallituksen alaisena toimielimenä. Osallisuus- ja yhteisötoimikunnassa on OkuJanen lisäksi edustus kaupunginhallituksesta, kaupunkirakennelautakunnasta, hyvinvointilautakunnasta, seniorineuvostosta, vammaisneuvostosta sekä nuorisovaltuustosta. Toimikunnan kautta kansalaisyhteiskunnan toimijat on linkitetty viralliseen päätöksentekoon. Kyse on vaikuttamistoimielimestä, eli sillä ei ole päätäntävaltaa, mutta se voi esittää toivomuksia ja ehdotuksia suoraan kaupunginhallitukselle. Lisäksi toimikunta on organisoinut omasta ideastaan kahtena vuotena Outokummun osallisuusviikon, joka on Varkaudesta löydetty malli. Osallisuusviikko kestää seitsemän päivää ja sen aikana katutilassa tai virtuaaliympäristössä (korona-aikana) eri toimijat, mukaan lukien yritykset ja kaupungin toimijat kerääntyvät yhteen ja viikon aikana järjestetään muun muassa tutustumista eri liikuntamahdollisuuksiin, työpajoja sekä osallistumista matalalla kynnyksellä erilaiseen kansalaistoimintaan.

Kotkassa perustettiin koronavirusepidemian johdosta kuntien viranhaltijoista koostuva järjestöjen aseman edistämiseen keskittyvä tilapäinen ryhmä, jossa oli mukana liikunta-, kulttuuri-, nuoriso- ja hyvinvointipuolen edustaja sekä tekninen johtaja. Ryhmä keskittyi miettimään järjestöjen toimintaedellytysten parantamista, kun koronavirusepidemia kielteiset vaikutukset järjestöihin alkoivat tulla esiin.

Myös **Huittisten kaupunki** mainittiin hyvänä esimerkkinä, jossa kunta ja sen alueen yhdistykset kokoontuvat yhteen pohtimaan asioita. Sastamalassa on puolestaan tehty aloite, että **Sastamalan kylät ry** kokoaisi alueen yli 40 kylää yhteiseen foorumiin pohtimaan kylien asioita itsenäisillä resursseilla. Tällainen toiminta voisi hyvin tuottaa innovatiivisia avauksia, mutta tiedossa ei ole vielä, miten foorumin ideat etenisivät esim. kunnan tietoon.

Kannuksessa sijaitseva **Eskolan kylän toiminta** tuotiin esiin useamman kerran hyvänä esimerkkinä aktiivisesta kylätoiminnasta. Eskolan kyläyhdistys toimii kylän viihtyisyyden ja palvelujen edistämiseksi. Se välittää kyläläisten toiveita eri päättäjille. Kyläyhteisö on miettinyt yhdessä kyläyhteisön tarpeiden mukaan, mitä organisoitumismuotoja he tarvitsevat (yhdistys, osuuskunta, oy) ja toteuttavat erilaisia kylän elinvoimaisuutta tukevia toimia näissä muodoissa. Eskolan kylässä on toteutettu muun muassa videokoulukokeilu kyläkoulun lopettamisen lakkauttamisen johdosta. Koulukokeilun käytännön toteutuksen ovat hoitaneet kyläläisten omistama Eskolan Kyläpalvelu -yritys, Lapinjärven kunta ja kylän vanhempainyhdistys.

Inarista nousi esiin esimerkki avustuskäytäntöjen uudistamisesta, jossa tehtiin myös päätös järjestöjen yhteistyön edistämisen ohjaamisesta kunnan avustuskriteerien kautta. **Inarin kunnan avustuskäytännöt** uudistettiin yhteistyössä paikallisten järjestöjen kanssa vuonna 2020 siten, että kunnan eri toimintojen hakukriteerit ja –prosessi yhtenäistettiin ja samalla avustusprosessiin otettiin uudeksi kriteeriksi hakijajärjestön yhteistyö muiden järjestöjen kanssa. Tätä kautta on pyritty vähentämään järjestöjen välistä kilpailuasetelmaa ja kannustamaan järjestöjä yhteistyöhön. Uudistuksessa otettiin käyttöön myös vaatimus, että avustusta hakevien järjestöjen on rekisteröidyttävä alueelliseen lappilaiset.fi – järjestötietojärjestelmään. Tätä kautta on saatu lisää yhdistyksiä järjestötietopalvelun piiriin. Uudistuksessa avustushaut avattiin myös rekisteröimättömille ryhmille. Kokonaisuutena uudistus on koettu onnistuneeksi ja ympäröivät kunnat ovat lähteneet uudistamaan avustusprosessejaan Inarin mallin mukaisesti.

Ikäinstituutti on kehittänyt poikkisektorisen **voimaa vanhuuteen –toimintamallin**, jossa kunta sitoutuu edistämään iäkkään väestön toimintakyvyn edistämisen tavoitetta luomalla yhteistyöverkoston ja koordinoimaan sitä tavoitteenaan terveystoiminnan lisääminen kunnassa. Toimintamallissa kartoitetaan kunnan kokonaistilanne terveystoiminnan tarjoamisen suhteen, tuodaan alueen toimijat yhteen, käydään läpi esiin tulevat haasteet ja löydetään yhdessä konkreettiset yhteistyön muodot tavoitteeseen pääsemiseksi. Ohjelma edistää paikallista poikkisektorista verkostotyötä järjestöjen ja julkisen sektorin välillä tukien keskinäistä tuntemista, luottamuksen kasvua ja sitoutumista yhteisiin tavoitteisiin.¹⁰

Diakonissalaitoksen **kansalaistoiminnan kiihdyttämö Kanssala** tuotiin esiin hyvänä esimerkkinä vapaaehtoistoiminnan näkyvyyden ja aseman edistämisestä Suomessa. Kanssalan tavoitteena on tuoda kansalais- ja vapaaehtoistoimintaa lähemmäksi ihmisten arkea ja kaventaa ihmisten ja yhteisöjen välisiä etäisyyksiä. Kanssalan idea takana oli mallit ja ideat Torontosta, Tukholmasta ja Kööpenhaminasta, joissa on olemassa vapaaehtoistoiminnan keskuskeskukset. Kanssala tarjoaa yhteisöille ja organisaatioille muun muassa sparrausta, kokeilujen käynnistämistä ja valmennusta kansalaistoiminnan fasilitoinnissa.

ArtovaMalli mainittiin kiinnostavana toimintamallina paikallisen yhteistyön rakentamiseksi. Malli perustuu Artovan (Arabianranta-Toukola-Vanhakaupunki kulttuuri- ja kaupunginosayhdistys) kuuden vuoden kokemukseen ja Artovan Henki -hankekokonaisuuden kuuden eri projektiryhmän toimintaan (Arabian Katufestivaali, Artova Film Festival AFF, Artova Kino, Syötävä Arabianranta, Design-koirapuisto ja Minun taloni Arabianranta). Vuodesta 2007 lähtien Artova on toiminut kasvualustana omaehtoisille ja itseohjautuville ryhmille ja auttanut vapaaehtoisia muuttamaan ideat toiminnaksi. Mallin avulla kaupunginosayhdistys-ideologiaa ja toimintamalleja on uudistettu täydellisesti muun muassa pyytämällä yhdistyksen toimintaan mukaan kaikki alueen ihmiset ja aloittamalla ryhmätoiminta laajemmalla asukkaiden edustuksella kehitysehdotusten ja pilottien kautta. Valtaa ja vastuuta on jaettu myös kaikille sitä haluaville.

Korona-aikana toteutettu **Helsingin kaupungin ja järjestöjen** ja muiden **kansalaistoimijoiden** yhdessä toteuttama kauppa-apu ja **puhelinsoitot** ikäihmisille mainittiin hyvänä esimerkkinä onnistuneesta yhteistyöstä. Puhelinsoittojen hyödyntäminen myös tulevaisuudessa esimerkiksi etsivän vanhustyön välineenä nähtiin tärkeänä, sillä olemassa ei ole mitään säännöllistä yhteydenottokanavaa ikäihmisiin.

Porin Settlementti ja ITÄTUULI – yhteisöllistä vapaa-ajan viettoa -projekti (2019-2022) tuotiin esiin hyvänä esimerkkinä kunnan koulurakennuksen monipuolisesta käytöstä alueen eri toimijoiden kesken. Malli toiminnalle on haettu Ruotsista Malmöstä. Ideana on ollut lisätä koulurakennuksen käyttöä, niin että

¹⁰ https://www.voimaavanhuuteen.fi/content/uploads/2016/05/Voimaa_vanhuuteen_abc_netti.pdf

rakennuksessa on erilaista alueen asukkaiden ideoimaa toimintaa iltaan saakka. Porin settlementti koordinoi toimintaa, mutta mukana on Porin kaupungin eri toimialoja ja paikallisia järjestöjä ja seurakunta.

Aseman Lapset ry:n toiminnassa kehitetty **Walkers-toiminta** tuotiin myös esiin hyvänä yhteistyön mallina. Järjestö on luonut etsivään nuorisotyöhön mallin, jonka kunnat eri puolella Suomea voivat ottaa käyttöön sopimuksella. Järjestön roolina on tarjota sopimuskumppanille apua ja neuvontaa muun muassa mallin käyttöönotossa ja siihen liittyvissä vastuukysymyksissä, kuten malliin kuuluvien vapaaehtoisten kanssa toimimiseen liittyvissä asioissa. Sopimuskauden loputtua mallin aikana luotu vapaaehtoistoiminta jää usein elämään paikkakunnalle.

OLKA® toimintamalli tuotiin esiin selkeänä toimintamallina, jonka avulla **vapaaehtoistyön muotoja voidaan tuoda sairaaloihin**. OLKA-toiminta on koordinoitua järjestö- ja vapaaehtoistoimintaa sairaalassa. Toiminnan tavoitteena on tarjota potilaille ja heidän läheisilleen kiireetöntä kohtaamista sekä antaa tukea sairauteen sopeutumisessa. Vapaaehtoiset toimivat OLKA-pisteissä ja sovituilta yhteistyöosastoilla. Satakunnassa Satakunnan yhteisökeskus rekrytoi, haastattelee ja kouluttaa vapaaehtoiset ja yhteistyökumppani Satasairaala tarjoaa toiminnalle tilat ja välineet. Vapaaehtoiset allekirjoittavat sopimuksen, jossa he sitoutuvat vaitioloon ja muihin vapaaehtoistoiminnan sääntöihin.

Osaamiskeskus Kentauri kehittää järjestötoiminnassa hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen menetelmiä sekä rakentaa yhteistyökumppaneiden kanssa **osaamisen digitaalista kokonaisuutta**. Työssä nostetaan esiin vapaaehtoistyön hyötynäkökulma auttamisenhalun rinnalle tutkimalla millaisia verkostoja vapaaehtoinen luo itselleen vapaaehtoistoimintaan osallistumisen kautta. Yksi osa kehittämistyötä on myös kansallisen osaamismerkistön luominen, jonka avulla osaaminen voidaan osoittaa esimerkiksi työelämässä ja oppilaitoksissa.

Monet haastateltavat toivat myös esiin, että **Innokylässä** on paljon osallistamiseen, yhteistyöhön ja erilaisiin malleihin liittyvää materiaalia ja parhaita käytäntöjä, joiden avulla saa hyviä ideoita oman toiminnan tueksi. ja sinne kerätyt vinkit hyvistä malleista

5.3 Vapaaehtoisten esille tuominen ja kiittäminen

Erilaiset **vapaaehtoistyön arvostusta lisäävät tempaukset ja kampanjat** tuotiin esiin hyvinä tapoina edistää vapaaehtoistoiminnan asemaa, saada mukaan uusia vapaaehtoisia ja toisaalta sitouttaa vanhoja vapaaehtoisia pysymään mukana toiminnassa. Erilaisia **kiittämisen muotoja**, kuten kiitosjuhlia pidettiin tärkeänä. Vapaaehtoisille oli onnistuttu osoittamaan heidän antamansa panostuksen merkitys esimerkiksi Satakunnan yhteisökeskuksen toiminnassa, jossa perhe- ja peruspalveluministeri lähetti vapaaehtoisille tervehdyksen hyvästä työstä. Myös Kansalaisareenan **Vuoden vapaaehtoinen -kampanja ja Vertaistukipäivä** mainittiin hyvinä keinoina tuoda vapaaehtoistyötä näkyväksi. Lähtökohtaisesti kaikki **lehtijutut, uutiset ja muut kirjoitukset**, joissa kerrotaan **vapaaehtoisten tekemästä työstä**, olivat haastateltavien mielestä toimineet hyvänä keinona tuoda esiin vapaaehtoistyön merkitystä ja saada mukaan uusia toimijoita.

Lisäksi tunnistettiin, että **vapaaehtoisten hyvien kokemusten ja tarinoiden kertominen** toimii paremmin kuin työntekijöiden kertomukset toiminnasta, kun halutaan rekrytoida uusia vapaaehtoistoimijoita. Vapaaehtoisten polun syklin huolellinen suunnittelu tuotiin monessa haastattelussa esiin toimivana keinona vapaaehtoisten sitouttamiseen. Osana polkua mietitään, mitä vapaaehtoisten rekrytointi, vapaaehtoisen tehtävien määrittely, koulutukset, tehtävissä kehittyminen pitävät sisällään ja nämä vaiheet esitetään vapaaehtoiselle selkeästi.

Monessa haastattelussa todettiin, että **henkilökohtainen mukaan pyytäminen on tehokas keino saada ihmisiä mukaan toimintaan**. Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys toteutti 2017-2019 **Ikaros- Ikämiesten arjen osallisuus -hankkeen**, jossa tehtiin yhden työntekijän panoksella etsivää työtä ikämiesten

löytämiseksi ja näiden arjen osallisuuden lisäämiseksi. Tavoitteena oli löytää mukaan toimintaan 40 ikämiestä, mutta heitä löydettiin yli 200. Miehiä pyydettiin henkilökohtaisesti liittymään mukaan toimintaan. Ensin mukaan lähteneitä koulutettiin myös tukihenkilöiksi seuraaville miehille. Myös Valli ry:n **etsivässä vanhustyössä**, jossa ikäihmisten tarpeita on kuultu, **on** henkilökohtaisen kohtaamisen kautta **löydetty yksinäisille ikäihmisille vapaaehtoistehtäviä**. Ikääntyneiden määrän ja kotona asumisen lisääntyä tarvitaan aikaisempaa enemmän etsivää vanhustyötä ja sen tekijöille yhteisiä foorumeita verkostoitua ja kehittää työtä. Tällainen työote on kuitenkin vanhustyössä yhä uutta.

1. Sirpa Aarniolehto-Kotilainen, puheenjohtaja, Matinkylä-Seura ry
2. Veli-Matti Ahtiainen, Suomen Punainen Risti, Lapin piiri/Järjestöverkoston neuvottelukunta
3. Juulia Andersson, toiminnanjohtaja, Enter ry
4. Suvi Autiosaari, kansalaistoiminnan koordinaattori, Pakolaisnuorten Tuki ry
5. Julie Breton, järjestöpäällikkö, MoniHeli ry
6. Virpi Dufva, toiminnanjohtaja, Valli ry
7. Maija Faehnle, erikoistutkija, Suomen ympäristökeskus
8. Henrietta Grönlund, käytännöllisen teologian professori, Helsingin yliopisto
9. Virpi Harilahti-Juola, kehittämisspäällikkö, Maaseudun sivistysliitto
10. Sanna Heinonen, Järjestöasiain neuvottelukunnan varapuheenjohtaja, Pohjois-Karjalan Järjestöasiain neuvottelukunta JANE
11. Elina Helmanen, toiminnanjohtaja, Familia ry
12. Annemari Hirsimäki, Satakunnan Yhteisökeskus
13. Saara Jäämies, kehittämissasiantuntija, Helsingin kaupunki
14. Eki Karlsson, toiminnanjohtaja, Suomen Latu
15. Anna Kähkönen, vapaaehtoistyö.fi –hankkeen projektipäällikkö, Kirkkopalvelut ry
16. Mari Kattilakoski, Maaseutupolitiikan neuvosto, Karjalan tutkimuslaitos, Itä-Suomen yliopisto
17. Verena Kortelainen, hyvinvointikoordinaattori, Inarin kunta
18. Reijo Koivula, puheenjohtaja, Setlementti Pori
19. Katja Kopra, vastaava ohjaaja, Pysäkki-toiminta, Hämeenlinnan kaupunki
20. Päivi Kurikka, erityisasiantuntija, Kuntaliitto
21. Tuula Kurkinen, vapaaehtoistyön koordinaattori, Kajaanin seurakunta
22. Katriina Kuusela, järjestökehityskoordinaattori, Suomen Punainen Risti
23. Minna Lahtela, valtakunnallinen Walkers-toimintavastaava, Aseman lapset ry
24. Kari Lankinen, vapaaehtois- ja yhteisötoiminnan päällikkö, HelsinkiMissio
25. Pentti Lemmettyinen, toimitusjohtaja, Suomen Setlementtiliitto
26. Jukka-Pekka Lätti, kehitysjohtaja, Outokummun kaupunki
27. Pasi Mäenpää, yliopistotutkija, Helsingin yliopisto
28. Merja Niemelä, kuntalaisvaikuttamisen koordinaattori, Oulun kaupunki
29. Pinja Nieminen, aluetoiminnan päällikkö, Kansalaisareena ry
30. Irene Nummela, asiantuntija, Suomen Evankelis-luterilainen kirkko, Kirkkohallitus
31. Annukka Oksman-Hiukka, vastaava suunnittelija, Vuolle Setlementti ry, VARES-verkosto
32. Elina Pajula, toiminnanjohtaja, Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys
33. Lotta Pakanen, asiantuntija, Osaamiskeskus Kentauri, Opintokeskus Sivis
34. Piia Pakarinen, vapaaehtoistyön koordinaattori, Pakolaisnuorten Tuki ry
35. Elina Pekonen, aluekoordinaattori, SOKRA-hankkeen Itä-Suomen aluekoordinaatio
36. Saila Piipari-Huovila, osallisuuskoordinaattori, Kotkan kaupunki
37. Anne Porthén, toiminnanjohtaja, Kansalaisareena ry
38. Annika Raveala, järjestösuunnittelija, Kansalaisareena ry
39. Katja Repo, yhteisömanageri, Tuusulan kunta
40. Petri Rinne, puheenjohtaja, Suomen Kylät ry
41. Sirkka Ruikkala, varapuheenjohtaja, Matinkylä-Seura ry, Asukkaiden Espoo –työryhmä, Naapuruustalo Matinkylä, Olarin seurakunnan seurakuntaneuvosto
42. Jenni Räsänen, kehittämissasiantuntija, Helsingin kaupunki
43. Eliisa Saarinen, kehittämissasiantuntija, Helsingin kaupunki

44. Sanna Salminen, vastaava ohjaaja, Pysäkki-toiminta, Hämeenlinnan kaupunki
45. Ritva Sauvola, aluekoordinaattori, SOKRA-hankkeen Pohjois-Suomen aluekoordinaatio
46. Nella Savolainen, erityisasiantuntija, verkostotyö, kunta- ja maakuntatuki, Terve Kunta -verkosto
Terveystieteiden tutkimuskeskus (THL)
47. Päivi Savolainen, vapaaehtoistoiminnan koordinaattori, Enter ry
48. Katri Silvonen, Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys
49. Saara Simonen, projektipäällikkö, Kanssala-hanke, Helsingin Diakonissalaitos
50. Kristiina Stenman, kehittämisasiantuntija, Helsingin kaupunki
51. Inka Talvitie, Walkers-toimintavastaava, Aseman Lapset ry
52. Grace Thevenet, suunnittelija, Familia ry
53. Annika Toivoniemi, kehittämisjohtaja, Eläkeliitto
54. Päivi Topo, johtaja, Ikäinstituutti
55. Päivi Tiittula, erityisasiantuntija, Etsivän vanhustyön verkostokeskus, Valli ry
56. Pia Tornikoski, pääsihteeri, Vastuullinen Lahjoittaminen ry
57. Tapani Tulkki, vapaaehtoistoiminnan johtaja, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry
58. Ritva Varamäki, erityisasiantuntija, SOSTE Suomen sosiaali- ja terveys ry
59. Eero Väisänen, toiminnanjohtaja, Simot ja Siskot ry
60. Christian Wentzel, toiminnanjohtaja, Aseman Lapset ry

Vapaaehtoistoiminnan aseman vakiinnuttaminen ikääntyvässä yhteiskunnassa**1. Esittely**

- Kerro mistä organisaatiosta tulet, työsi/asesi pääasialliset tehtävät ja minkälaisen sidosryhmien kanssa olet tekemisissä (kunnat, kansalaisyhteiskunta, nuoret, maahanmuuttajat, eläkeläiset jne.)

2. Lainsäädännölliset tms. esteet vapaaehtoistyön tekemiselle?

- Oletko havainnut sellaisia vapaaehtoistyön tekemistä haittaavia seikkoja, jotka perustuvat lainsäädäntöön tai hallinnollisiin käytäntöihin? Jos olet, mitä ne ovat?
- Miten nämä esteet näkyvät erityisesti eritaustaisten ikääntyvien/nuorten kannalta?
- Viime vuosina on pyritty korjaamaan vapaaehtoistyön lainsäädännöllisiä ja hallinnollisia esteitä, miten nämä toimenpiteet ovat näkyneet työssäsi/asesmassasi?
 - muun muassa rahankeräyslain kokonaisuudistus ja uusi lupamenettely ja pienkeräyksen mahdollistaminen
 - Suomi.fi –sivuston vapaaehtoistyötä koskeva alisivusto helpottamaan tiedon löytämistä
 - Vapaaehtoistyön kentän seuraaminen sekä kehittämishankkeiden yhteensovittaminen keskitetty valtioneuvostossa oikeusministeriölle

3. Vapaaehtoistyöhön liittyvät erityiset haasteet (ei tarvitse olla liittynyt lainsäädäntöön tai hallinnollisiin toimiin)

- Minkälaisia vapaaehtoistyön tekemiseen liittyviä haasteita olet havainnut erityisesti:
 - ikääntyvien
 - nuorten
 - eritaustaisten (maahanmuutto, yhteiskuntaluokka, vammaiset tai esim. pitkäaikaissairaat) kannalta
- Miten eri toimintaympäristön muutokset (väestön ikääntyminen, kaupungistuminen, ilmastonmuutos, muutokset järjestökentän rahoituksessa, teknologinen murros, Covid -19) ovat vaikuttaneet vapaaehtoistyöhön osallistumiseen omalla toimialallasi?
- Minkälaisia haasteita vapaaehtoistyöhön osallistumiseen olet havainnut järjestöjen varainhankinnan ja nykyisten resurssien kannalta?

4. Hyviä käytäntöjä ja malleja vapaaehtoistyön houkuttelevuuden lisäämiseksi

- Minkälaisia hyviä esimerkkejä (kampanjat, toimenpiteet, kokeilut tms.) olet havainnut vapaaehtoistyön houkuttelevuuden lisäämiseksi omalla toimialallasi tai muuten?
- Minkälaisia koulutus-, viestintä- tai kannustinkampanjoita on toteutettu/käynnissä liittyen vapaaehtoistyöhön kannustamiseen?